

จดหมายเหตุเรื่องรับพระยาแก้วตฤณธร

ข้างเพือกแรกโตในรัชกาลที่ ๒

๕ ๗
เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๕

พิมพ์เนื่องในงานสมโภชพระเศวตคชเคชนีคัลก

ข้างเพือกแรกโตในรัชกาลที่ ๗

๕ ๗
เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๐

ก
394.25
314
B.2

TUDC

23/06/2564

จดหมายเหตุเรื่องรับพระยาเศวตคกุญชร

ช่างเผือกแรกได้ในรัชกาลที่ ๒

ผู้ ๘
เมือขวอก พ.ศ. ๒๓๕๕

พิมพ์เนื่องในงานสมโภชพระเศวตคชเดชนัดลก

ช่างเผือกแรกได้ในรัชกาลที่ ๓

ผู้ ๘
เมือขเดาะ พ.ศ. ๒๔๗๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

พระเสวตถุชเตชนัตถก เข้าเฝ้า ฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่เมืองเชียงใหม่
เมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๕

ราชบัณฑิตยสภาได้รับหนังสือจากหมายเหตุเรื่องรัชชางเขอก
ไว้ด้วยความยินดีอันไม่นาค้อเจตนาอันชอบอย่างยิ่งของท่านทั้งหลาย
ที่พร้อมกันยกหนังสือนี้ให้เป็นสมบัติของหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับ
พระนคร และได้พิจารณาจากหมายเหตุเรื่องนี้ เห็นสมควรนับว่าเป็น
หนังสือสำคัญ ๓ สถาน คือ สถานที่ ๑ เป็นจากหมายเหตุแต่งตั้ง
ละเอียดละเอียดอย่างยิ่ง มีรายการเรื่องพิธีรัชชางเขอกครบทุกอย่างควรวี
เป็นตำราได้ สถานที่ ๒ เป็นหนังสือหายาก เกือบจะสูญเสียแล้วแต่ได้
กลับมารักษาไว้สำหรับแผ่นดินสืบไป สถานที่ ๓ จะเห็นได้ในหมายเหตุ
เหตุนี้ ว่าแต่โบราณความนิยมต่อการที่รัชชางเขอกมีเพียงใด

แลจากหมายเหตุเรื่องรัชชางเขอกนราชบัณฑิตยสภาเห็นว่า ถ้า
พิมพ์ขึ้นคงจะมีผู้พอใจอ่านกันมาก ทั้งจะเป็นประโยชน์เพื่อรักษาเรื่อง
หนังสือไว้ มิให้สูญหายไป จะพิมพ์ในเวลาอื่นก็ไม่เหมาะเหมือนพิมพ์ใน
งานสมโภชรัชชางเขอกซึ่งแรกได้มาเฉลิมพระเกียรติยศพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ จึงได้ขออนุญาตให้พระโสภณอักษรกิจ
เจ้าของโรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากรผู้มีความประสงค์จะสนองพระเดช
พระคุณพิมพ์ขึ้นทุกเล่ม ๗ ถวาย สำหรับพระราชทานแจกเนื่องในงาน
สมโภชพระเศวตคชเทศน์คัลลในครั้งนั้น

๑๖ ทรงพระอักษร

นายกราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๐

สารบัญ

กราบทูล ๑ โยบอกเมืองโพธิสัตว์เรื่องไต้ช่างปลายเผือก	หน้า ๑
แต่งข้าหลวงออกไปชันสูตรช่างเผือก	” ๒
การพาช่างเผือกมาพระนคร	” ๓
โยบอกรายการชันสูตรช่างเผือก	” ๔
เตรียมการรับช่างเผือกที่เมืองปราจีน	” ๕
เตรียมการรับช่างเผือกที่กรุงเก่า	” ๖
พาช่างเผือกเดินจากเมืองพระตะบองมากรุงเก่า	” ๗
ทำพิธีฉนัญชียาศ	” ๘
ทำพิธีทอดเชือกตามเชือก	” ๑๑
ทำพิธีขึง	” ๑๒
ให้ช่างเผือกเข้าโรงที่ข่อยโพง	” ๑๓
ลักษณะโรงรับช่างเผือกที่ข่อยโพง	” ๑๓
สมโภชช่างเผือกที่ข่อยโพง	” ๑๓
ผูกช่างเผือก	” ๑๖
กรมพระราชวังบวร ๑ เสด็จไปรับช่างเผือกที่ข่อยโพง	” ๑๗
ลักษณะแพรับช่างเผือก	” ๑๗
ให้ช่างเผือกลงแพ	” ๑๘
งแพช่างเผือกมากรุงเทพ ๑	” ๒๐
เสด็จไปรับช่างเผือกที่เมืองนนทบุรี	” ๒๓
ลักษณะแต่งทางรับช่างเผือกเข้าพระนคร	” ๒๓

กระบวนแห่รัชชางเือก	หน้า ๒๓
เสด็จรัชชางเือกสู่โรงสมโภช	” ๒๕
ลักษณะโรงสมโภชชางเือกททองสนามหลวง	” ๒๕
พิธีสงฆ์แลสมโภชชางเือกชนคิน	” ๒๗
พระราชทานบำเหน็จหมอควาญผู้คล้องชางเือก	” ๒๗
พระราชทานบำเหน็จข้าหลวงไปรัชชางเือก	” ๒๗
พระราชทานนามชางเือก	” ๓๐
พระราชทานของทำขวัญชางเือก	” ๓๓
พิธีพราหมณ์แลมหรศพลสมโภชชางเือก	” ๓๓
สมโภชชางเือกเต็ม	” ๓๒
แห่ชางเือกเข้าโรงใน	” ๓๓
คำให้การหมอควาญเรื่องคล้องชางเือก	” ๓๓
รัชชางค้อชงคล้องชางเือกไว้เป็นของหลวง	” ๓๕
พระราชทานบำเหน็จพระยาพระเชมรผู้มีความชอบ	” ๓๖
โปรด ฯ ให้ยกทขานมิลำเนาชางเือกเป็นที่พระ	
ราชทานอภัยแก่สรรพสัตว์	” ๓๗
พระราชทานบำเหน็จรางวัลหมอควาญเมื่อจะกลับไปยังบ้านเมือง	” ๓๗

จดหมายเหตุรับพระยาเศวตकुญชร
ข้างเผือกแรกได้ ในรัชกาลที่ ๒

เมื่อขวอกจัตวาศก จุลศักราช ๑๑๗๔ (พ.ศ. ๒๓๕๕)

วันพฤหัสบดี เดือนยี่ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ขวอกจัตวาศก จุลศักราช ๑๑๗๔
เวลาเช้า ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกรมหิตราชรามานุรักษ์
ศรีสุนทรบรมมหาจักรพรรดิสุริยราช บรมนาถบรมขพิตร พระพุทธเจ้า
อยู่หัวเสด็จออกณพระที่นั่งขยขกมาลา มหาจักรพรรดิพิมาน โดยสถาน
อุตราภิมุข พร้อมด้วยเสวกามาตย์โหรราชปโรหิตเฝ้าทูลลอองธุลี
พระบาทโดยอนันตย์ จึงพระยาราชนิกุลนิตยภักดีพริยพาหะกราบทูลพระ
กรุณาว่า พระยาสังคโลก พระยานราธิราช เมืองโพธิสัตว์ แต่งให้
พระมโขนัญญา นายเหม็น ถอนหนังสือขอกเข้ามา ว่าขุนเพ็ชรเสนาแต่ง
ให้นายหมกหมอง นายคงควานกับหมอกควานมช่อ ๖ คน ข้างต่อปลาย ๒
ฝั่ง ๒ รวม ๔ ข้าง ไปเที่ยวแทรกคล้องข้างฉะเทอปลายน้ำเมือง
โพธิสัตว์ ครั้นวันศุกร์ เดือนอ้าย ขึ้น ๘ ค่ำ ขวอกจัตวาศก นาย
หมกหมองนายคงควานพบข้างฝั่งประมาณ ๓๐๐ เศษ จึงขข้างต่อเข้าไปด
เห็นข้างปลายสี่ประหลาดข้างหนึ่งอยู่ในฝั่ง นายหมกหมองคล้องได้
เวลาเช้าประมาณ ๓ โมงเศษ แล้วนำลงมาถึงบ้านเกาะกันลอง เมือง
โพธิสัตว์ วันศุกร์ เดือนอ้าย ขึ้น ๘ ค่ำ ขวอกจัตวาศก พระยาสังคโลก
พระยานราธิราช กับพระยา พระ เขมรออกไปพิเคราะห์เห็นสี่ประหลาด

จึงพระยาสังคโลก พระยานราธิราช วัตถุประสงค์นวกโคสูง ๒ ศอกคืบ ๘ นิ้ว กิ่ง
 ใต้อ่าวบริสุทธิ สัตว์เป็นสัตว์โรยงายาวพ่นสั้นยงา ๓ นิ้ว รูปพรหม
 สมควร พระยาสังคโลก พระยานราธิราช ให้มีมนต์พระสงฆ์ ๒๐ รูป ก่อ
 พระเจดีย์ทรายฉลอง ๗ วัน แล้วเกณฑ์คน ๕๐๐ คน ไปตั้งกองอยู่รักษา
 ทั้งกลางวันกลางคืน กำหนดจะได้นำช้างสำคัญเข้ามาเมือง โพลีสัตว์
 ฅวนเส้า ฅอนอ้าย แรมกำหนด ขวอกจิตวาสถก ระยะทางแต่บ้านเกาะ
 กนลงลงมากกว่าจะถึงเมือง โพลีสัตว์ประมาณ ๒,๐๐๐ เคษ กำหนด
 เคน ๕ คน จึงจะถึง พระยาสังคโลก พระยานราธิราช จึงแต่งตั้งพระมโน
 ๘ ญาณ นายเหม็นกบไฟ ๑๐ คน คุมเอาไม้ศอกนิ้วกบอย่างงาช้างขึ้นข้าง
 สำคัญเข้ามาแจ้งราชการ

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานผู้ฉะหนึ่งสอยออก คือ
 พระมโน ๘ ญาณ เสือมังกกรตัว ๓ นายเหม็น เสือแพรสัตว์ ๓ แล้วมีตรา
 พระราชสิทธิ์โปรดเกล้าฯ ให้พระราชวังเมือง เจ้ากรมช้างซ้าย ๓
 นายทรงยาศขวา ๓ ขุนหมื่น ๘ รวมกรมช้าง ๑๐ พระราชรินทร์ เจ้า
 กรมพระตำรวจ ๑ จมื่นทิพเสนา ปลัดกรม ๑ รวมกรมพระตำรวจ ๒
 หมื่นเทวานิมิตช้างบน ๓ รวมข้าราชการพระราชวังหลวง ๑๓ กบหลวง
 อินทรคชลักษณะ กรมช้างกรมพระราชวังบวร ๑ อีก ๓ เป็น ๓๕ คน
 ช้างพลาย ช้างพังรวม ๓๐ กบไฟ ๓๐๐ เคษ ออกไปรับช้างสำคัญ และ
 คุมเอาสิ่งของออกไปพระราชทานนายหมกหมอบ เสือกระบวนเงินผูก
 ทองฝน ๑ ผ่าปมฝน ๑ ผ่าตาบกฝน ๓ แพรหงอนไก่ขาวฝน ๑ นายคง
 ความ เสือกระบวนเงินผูกทองฝน ๑ ผ่าเชิงปมฝน ๑ ผ่าตาบกฝน ๑ แพร

ทรงอนไถ่ชาวฉม ๑ แต่จมนทีพเสนา นายทรงบาศชวา ให้กลับเข้ามา
แจ้งราชการ

วันจันทร์ เดือนยี่แรม ๒ ค่ำ ยวอกจัตวาศก หลวงวิจิตรสงคราม
ผู้ช่วยราชการเมืองตะเข้เจงเทรา ออกไปสืบราชการเมืองไซ่ง่อนกลับเข้า
มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททกราบบังคมทูลพระกรุณา ว่าได้ไปคู้ข้าง
สำคัญเมืองโพธิสัตว์เห็นสัตว์ที่กว่าพระเทพกฤษณ

จึงมีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ทางที่จะนำช้างเผือก
ผู้เข้ามาแต่เมืองยัตตะของถว่าจะถึงเมืองประจิม นั้นยังคงเคยลุ่มคือนอยู่
ไม่รายเสมอคือ จึงให้มัตราพระราชสีห์ออกไปเมืองยัตตะของ ให้พระยา
อภัยภูเบศร์แห่งพระยา พระเขมรคุมไพร่พอสมควรมาทำทางปลุกโรง
เป็นระยะกันกว่าจะ ถึงค่านพระจากแล้วให้เกณฑ์คนยั้งกันข้างเผือกผู้
เข้ามาส่งกว่าจะถึง แล้วให้มัตราพระราชสีห์ขึ้นไปเมืองสระบุรี ให้
พระพิพิธเศษ พระยาสระบุรี พระยารัตนาภาค พระยาศรีราชวงศ์
เกณฑ์เลขาหลวงชาวลาวพงกำ ๕๐๐ คน ให้มัตราพร้าขอยเสียมทุกตัวคน
แล้วเกณฑ์นายหมวกคุมไพร่ส่งให้พระยาทำยหน้า พระยารามกำแหง
ออกไปทำทางบรรจบกันกับพระยาอภัยภูเบศร์ แต่ค่านพระจากถึง
เมืองประจิม ทาง ๓๐๐-๔๐๐ เส้นให้มีโรงพักแห่งหนึ่ง แล้วให้พระยา
พิชัยสงคราม พระยาสระบุรี คุมไพร่ ๕๐๐ คนออกไปทำทางบรรจบกัน
กับพระยาทำยหน้า พระยารามกำแหงแต่เมืองประจิมมาถึงบ่อโพรงกรงแก้ว
ทาง ๓๐๐-๔๐๐ เส้นให้มีโรงพักแห่งหนึ่ง แลมัตราพระราชสีห์โปรด
เกล้าฯ ให้เจ้าเมืองกรมการกรุงเก่าสระบุรี จัดม้าให้หลวงวิสุตร

หัตถีคร ๓ พันทอง ๓ ขุนพรหม ๓ หมื่นแก้ว ๓ หมื่นแสน ๓
รวม ๕ กับนายม้าอีก ๒ เป็น ๗ คน ออกไปเร่งให้พระราชวังเมือง
พระราชวังอินทรคชลักษณ์ ยกข้างเมือกผู้เข้ามาให้ถึงบ่อโพง
กรุงเก่าโดยเร็ว

วันพุธ เดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ บวออกจัตวาศก พระราชวังเมือง พระราช
วังอินทรคชลักษณ์ บอกรับเข้ามาว่า วันจันทร์ เดือน ๒ แรม ๙ ค่ำ
บวออกจัตวาศก พยพระยาวิเศษสุนทร พระยาสังคโลก พระยาราชนายก
ขุนหมื่นมชอ คุมข้างเมือกผู้ยกออกจากเมืองบดตะบองถึงสมอแก้วบ่อ
ทาง ๒๐๐ เส้น ขาพเจ้าพร้อมกันเพราะเหตุเห็นเป็นพระยาข้างเมือกแท้
ได้วัดชันสูตรศอกนิ้วสูง ๒ ศอกคืบ ๑๓ นิ้ว หูห่างสรรพ เล็บคืบ ๓๘
รูปพรรณงาม จำนวนคนของกันมากขพระยาข้างเมือกผู้ ขาหลวง ๓๐๐
ข้าง ๒๐ คนเมืองบดตะบอง ๓๐๐ ข้าง ๑๕ คนเมืองโพธิสัตว์ ๒๓๕ ข้าง ๒๕
รวมทั้งสิ้นคน ๖๓๕ ข้าง ๕๘ แล้วขาพเจ้า พระราชวังเมือง พระราชวังอินทร
หลวงอินทรคชลักษณ์ ขาหลวง พระยาสังคโลกเมืองโพธิสัตว์ พระยา
วิเศษสงคราม พระยาราชนายก นายจงบตรพระยาอภัยภูเขศรีเมือง
บดตะบอง พร้อมกันทำหลังคาผ้าขาว ชันในเพดานผ้าขาวมีระบายลงยันต์
แล้วตั้งเป็นกระบวนแห่พระยาข้างเมือกผู้มากกลางทาง หน้า ชิง ๒ คน ขน
กายศิลาและกายชด ๓๐ คู่ ตะบอง ๓๐ คู่ ทวน ๕๐ คู่ ค่ายสพายแล่ง ๘ คู่
หลัง ขนกายศิลาและกายชด ๓๐ คู่ ค่ายสพายแล่ง ๗ คู่ ทวน ๓๕ คู่
รวมชิง ๒ คน ขน ๕๐ คู่ ตะบอง ๓๐ คู่ ทวน ๕๕ คู่ ค่าย ๓๕ คู่
สัปทนคู่ ๓ จามรคู่ ๓ มโหรีขัณฑ์ขมอึ้งชัยประโคมมาตามทาง เข้า

กัน ๒๕๖ คน แล้วให้หมื่นเทวานมิตยบุตรพระยาข้างเผือกผู้ ให้หมื่น
ทิพเสนา ๑ นายจยคชประสิทธิ์ทรงบาศ์ขวา ๑ หมื่นเทวานมิตยข้างบน ๑
นายเลื่องไครภพกรมพระราชวังขจรฯ ๑ กรมเจ้ามาตุลเกล้าฯ ๑ ถวาย

วันจันทร์ เดือนยี่ แรม ๘ ค่ำ ขวอจัตวาศก ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้มีตราพระราชสีห์ไปดั่งพระยาวิชิตณรงค์ พระยาประจิม
ให้พระยาโกษาธิบดี ๑ ขุนหมื่น ๑๓ รวมเป็น ๑๔ นายรองอีก ๕ รวมเป็น
๑๗ โพร่ ๓๐๐ รวม ๓๓๗ นาย ขุนรองปลัดเมืองนนท์ ๑ โพร่ ๒๐ รวม ๒๑ นาย
มหาดเล็กนายคุ้มเวรศักดิ์ ๑ นายทองคี่เวรสีทธิ ๑ โพร่ ๓ รวม ๕ นาย
ล้อมวัง ขุนวิจิตรณรงค์ ๑ ขุนทิพย์ ๑ นายเถื่อน ๑ โพร่ ๒๕ รวม ๒๘ นาย
ตำรวจ หลังขุนวิเศษจัตวงศ์ ๑ ตำรวจใหญ่ หมื่นไชยาภรณ์ ๑ โพร่ ๓๐
รวม ๑๖ นาย หมอ พันธเรื่องหมอยา ๑ พันมาหมอนวด ๑ รวม ๒ นาย
หลวงญาณประกาศพรหมณี ๑ จึงเป็นจำนวนนาย ๒๐ นายรอง ๕ หมอ ๒
โพร่ ๓๕๘ รวมคนทั้งสิ้น ๓๘๕ คน บัน ๕๐๐ กระบอก กระสุน ๑,๕๐๐ ลูก
ศิลา ๒๕๐ ปาก คินคำ ๑๘ ชั่ง ๑๕ ตำลึง ออกไปจัดแจงราชการไว้คชย
รับพระยาข้างเผือกผู้ณเมืองประจิมให้พร้อม แล้วให้แต่งขุนหมื่นเข้าไป
เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทแจ้งราชการเนื่อง ๆ

วันศุกร์ เดือนยี่ แรม ๑๓ ค่ำ ขวอจัตวาศก พระยาพิชัยบริหาร
พระยาพิพัฒน์โกษา พระยาอนุรักษ์โยธา พระยาปลัดเมืองโคราช
ออกไปราชการเมืองพทไธเพื่อรยอกเข้ามาว่า ได้ ให้พระยาสังคโลก
เมืองโพธิ์สัตว์ท่าทางและปลุกโรงรายทาง และมีหนังสือไปถึงพระยาอภัย
ภูเขศวร ให้ลงมาทำทางปลุกโรงรายทางต่อกันกับพระยาสังคโลกจนถึง
เมืองยัตตะของ แล้วให้แต่งให้หลวงวังเมืองโคราช ๑ หมอช่าง ๒

ไพร่ ๕๐ รวม ๕๓ คน กบฏเขมรเมืองโพธิสัตว์ ๓๐๐ คนข้อมงกนพิทกษ
รักษาข้างเผือกผู้เข้ามาจะถึงเมืองปัตตะของ

วันอาทิตย์ เดือน ๓ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ยวอกจัตวาศก ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้มีตราพระราชสีห์ขึ้นไปให้พระยาศรีสุนทรกรมการจัตวาง
ทำทางสถลมารค สถลมารค และปลูกพระตำหนักรัยเสด็จ ปลูก
โรงพระยาข้างเผือกผู้ โรงพระราชพิธี และตั้งโขนทวารทิวคเสด็จแห่ง
หนึ่ง บ่อโพงแห่งหนึ่ง และพระยาข้างเผือกผู้ให้เกณฑ์เอาเลขแขกกอง
กระเบื้อง เลขลาวพุงขาวลาวพุงดำ เลขกรมช่าง ช่วยระดมทำการให้
แล้วทันกำหนด แล้วมีพระราชโองการให้เจ้าพระยาศรีธรรมาธิราช
ขึ้นไปจัดแจงการณบ่อโพงกรุงเก่า แล้วมีพระบันฑูลโปรดเกล้าฯ
สั่งให้พระยาจำแสนยากร พระยากระลาโหมราชเสนา พระยาเกษตร
รักษา ขึ้นไปช่วยพระยาศรีสุนทร กรมการกรุงเก่า

วันอาทิตย์ เดือน ๓ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ยวอกจัตวาศก ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้มีตราพระราชสีห์ขึ้นไปถึงพระยาศรีสุนทรกรมการ
กรุงเก่า ว่าถ้าพระยาข้างเผือกผู้มาถึงเข้าโรงสมโภชบ่อโพงวันใด ให้
ตั้งน้ำวงค้ายอราธนาพระสงฆ์เจริญพระปริตวันละ ๓๐ แล้วให้เอาน้ำ
พระพุทธมนต์รดพระยาข้างเผือกผู้ และถวายสัจบายของคาวหวานทุกวัน
ครบ ๓ วัน แล้วให้ถวายสัจบายของคาวหวานว่าพระยาข้างเผือกผู้จะได้
ลงแพ ให้หมันสุเรนทร หมันนนท หมันพรหม คลังพระศักรัตกุมผ้า
สัจบาย ๗๐ ผืน ให้นำมมหาคชรัตนกรมช่าง คุมเงิน ๗ ตำลึงกยสัจบาย
ของคาวหวาน ขึ้นไปสั่งให้พระยาศรีสุนทร กรมการกรุงเก่า

วันจันทร์ เดือน ๕ แรม ๘ ค่ำ บวออกจัตวาศก ให้นำพระยา
ข้างเผือกผู้เดินออกจากเมืองขัตตะของ มาถึงท่านพระชาฎกทาง
๓,๖๔๐ เส้น

วันเสาร์ เดือน ๓ ขึ้น ๖ ค่ำ บวออกจัตวาศก ยกจากท่านพระชาฎก
มาถึงเมืองนครนายกทาง ๓,๗๐๒ เส้น พระยาโกษาธิบดี ข้าหลวง
มชอ พระยานครนายก กรมการปลูกโรงพักและโรงพระราชพิธีตั้งโขน
ทวารวดี แล้วพระหมอเถ่าเบิกป่าลาไฟรปล่อยนบกปล่อยไก่เสียบไพรควาค
เคราะห์ แล้วนำพระยาข้างเผือกผู้เข้าอยู่โรงพัก นิมนต์พระสงฆ์
สวดพระพุทธมนต์ ตั้งบาตรน้ำยาครทวายทำขวัญเวียนเทียนพระยาข้าง
เวลาค่าพระหมอเถ่าอ่านคัมภีร์กล่อมประโลม

วันศุกร์ เดือน ๓ แรม ๔ ค่ำ บวออกจัตวาศก ยกจากเมืองนคร
นายก มาถึงบ้านระบัวทาง ๓,๗๒๕ เส้น พักอยู่ที่คนหนึ่ง

วันจันทร์ เดือน ๓ แรม ๗ ค่ำ บวออกจัตวาศก พระเจ้าน้องยาเธอ
กรมหมื่นเทพพลภักดิ์ เจ้าพระยาศรีธรรมาธิราช กับพระยาจำแลสน
ยากร พระยากระลาโหมราชเสนา พระยาเกษตรรักษา ฝ่ายพระราชวัง
ยวร ฯ อีก ๓ พระยาศรีสุนทร กรมการกรุงเก่า พร้อมกันออกไปรับ
พระยาข้างเผือกผู้ณบ้านระบัว มาเข้าโรงพักวัดเสด็จ ทาง ๒๓๓ เส้น
เวลาเข้า ๒ โมงเศษ พระสงฆ์ ๓๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ณโรงพัก ๑
กว้าง ๘ ศอก ๕ นิ้ว ในประธาน ๓ ห้อง ยาว ๓ วา ๓ ศอก ๕ นิ้ว
เฉลียงรอบ โรงชำระยาว ๕ ศอกคืบ ขอกกว้าง ๕ ศอก เพดานชั้นใน
ลงบันได รวม ๒ โรง พระยากระลาโหมราชเสนา ๓ พระรามรงค์ ๑

ขุนวิจิตร ๓ ขุนจงใจภพ ๓ รวมนาย ๕ คน ไพร่สม ๓๘ ไพร่ลาว
 พงขาว ๓๐ ไพร่ลาวพงคำ ๓๔ รวมไพร่ ๖๒ คน รวมทั้งสิ้น ๖๖ คน
 เป็นผู้ทำ คีระยะทางแต่เมืองโพธิสัตว์มาจนถึงท่านพระจาดุกทาง ๓,๖๔๐
 เส้น แต่ท่านพระจาดุกมาถึงเมืองนครนายกทาง ๓,๗๐๒ เส้น แต่เมือง
 นครนายกมาถึงบ้านระบัวทาง ๓,๗๒๕ เส้น แต่บ้านระบัวถึงวัดเสด็จ
 ทาง ๒๓๓ เส้น แต่วัดเสด็จมาถึงย่อโพงกรุงเก่าทาง ๘๓ เส้น ลีวิทาง
 แต่เมืองโพธิสัตว์ถึงย่อโพงกรุงเก่าทาง ๓๑,๓๓๕ เส้น กิน ๒๖ วัน
 แรม ๒๖ คืนจึงถึง

วันอังคาร เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ ขวอกจัตวาศก มีพระราชโองการ
 ไปรตเกล้าฯ ให้พระเจ้าอนงยาเออ กรมหมื่นศักดิ์พลเสพ พระเจ้าลูกเออ
 พระองค์เจ้าทัญ เขาเงินขนไปพระราชทานนายหมกหมอ นายคงความ
 ๒ คน ๑ ชั่ง นายไพร่ผู้ทำทาง ๓,๓๖๓ คน ๑๐ ชั่ง รวมเงิน ๑๓ ชั่ง
 ณโรงพักวัดเสด็จครั้งหนึ่ง

ณวันพุธ เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ ขวอกจัตวาศก พระหมอเถาตั้งราชพิธี
 ธนัญชัยบาศ์ โรงพระราชพิธี ๒ ห้อง ขอบ ๕ ศอกคืบ ยาว ๘ ศอกคืบ
 เที่ยง ๓ ศอกคืบ ๓๐ นิ้ว เฉลยบังกว้าง ๕ ศอกทั้ง ๕ ด้าน ในประธาน
 ผูกม่านรอบใน พันในประธาน ๒ ศอก เฉลยบังศอกคืบทั้ง ๕ ด้าน
 รว้ไก่สูง ๒ ศอกกรอบโรงพิธี สลลทินกว้าง ๑ ศอก สูง ๑ ศอก ยาว ๕ ศอก
 กระจาสนรวงสุรเข้าเกาอยู่ที่ศับรรพ์.พพานผ้าขาว กระจาสนขวางเชือกยาศ์
 อยู่ที่ศับรรพ์เพดานผ้าขาว สลลทินกว้าง ๑ ศอก สูง ๑ ศอก ยาว ๑ ศอก
 กระจาสนพระกว้างยาว ๑ ศอกจตุรัส สูง ๒ ศอก พันกตาแซลง ๓ ด้าน

ผ้าขาวรองพระ ผ้าขาวพนัก เพดานผ้าขาว อยู่ที่ศอกตรงแห่ง ๑ ทักษิณ
 แห่ง ๑ ตรงกัน ศาลกลสูงเพียงตากวางยาว ๑ ศอก ผ้าขาวรองศาล
 ผ้าขาวเพดาน ผ้าขาววงศาล อยู่ที่ศอกใน สดลทินอันหนึ่งกว้าง ๑ ศอก
 ยาว ๕ ศอกไม่มีพนักอเนกนกลสูง ๗ นิ้ว ๒ แทน ยี่ลูกหญ้าคา
 แทนระกอบ เพดานผ้าขาว อยู่ที่ศอกประจิม จักรใหญ่ ๔ ทิศ จักรน้อย ๓๐
 ครอบแฝก ๒๔ อยู่ตามรววกั บุษาท้าวจตุโลกบาลด้วยเข้ศคมไก่อ้อม
 แลสิ่งของ คอทองคำทำรูปเต่าควหนงหนักสองสลึงเพองใส่เต่ากธธา
 เงินควากข้าง ๑ ตำลึง เงินทำมะกรุด ๑ ตำลึง เงินใส่หม้อ
 นามนคยาทเพอง เงินบุษาท้าวจตุโลกบาล ๓ บาท เงินเทกขิณา
 บุษา ๑ ตำลึง ๒ บาท เงินผู้หุงเข้าเภา ๑ บาทสองสลึง รวมเงิน
 ๕ ตำลึง ๓ บาท ๒ สลึงเพอง เทียน เทียนชัยหกรักเล่มละ ๒ บาท
 ๓ เล่ม เทียนอวิสูตรหนักเล่มละ ๓ สลึง ๓๐ เล่ม เทียนชนะนวนเชิง
 รูปหนักเล่มละ ๒ สลึง ๗๒ เล่ม เทียนวาลกะหนักเล่มละสลึง ๔๕ เล่ม
 เทียนรายขัตร์หนักเพอง ๕๐ เล่ม เทียนรายกะออมหนัก ๒ สลึง ๒๗ เล่ม
 รวม ๔๐๒ เล่ม รูปเล็ก ๓๐๐ ศอก ผ้าลายทำธงฝน ๑ ผ้าขาวทำเพดาน
 สดลทิน ๔ ไชลนทวาร ๔ ผ้าขาวเพดานพระ ๑ รองพระ ๑ ผ้าขาว
 นพวักเบญจคัพย ผ้าขาวพนักมุกหมอนา ๑๒ ศอก ฝน ๑ ผ้าขาวรองอวิสูตร
 ผู้นั่งทำพิธี ๑ ผ้าขาวปกเพดานศาลกล ๑ ผ้าขาวพระขั้ว ๑ ผ้าขาว
 นุ่ง ๑ ห่ม ๑ ผ้าขาวนุ่งหุงเข้าเภา ๒ ผ้าขาวรองวาลกะ ๑ ผ้าขาว
 ปกแลรองเข้ศกตัน ๒ รวมผ้าขาว ๒๓ ฝน รวมทั้งผ้าลายเปน ๒๔

ค่ายคืบจับสายสิญจน์ ๓ เชือก กระแสขึงสลลทิน ๔ ผืน เสื้ออ่อนรองกนก
 รองนั่งรองหมอนา ๕ ผืน สิ่งของที่กล่าวมานี้ พระยาเกษมตรีภษา
 ปลัดวังซ้าย นายวิจารย์มนตรี ฝ่ายพระราชวังบวร ฯ คมขนิไปจ่าย
 นอกจากนยังมีสิ่งของที่กรมการกรงเกล้าอีก คือนางเลงคกหน้า
 หงเข้าเถา ๒ ทนนไส้ นามนัต ๑๒ เชิงกราน ๑ หม้อเข้าหม้อแกง ๒ หม้อ
 นามนัตตงขนเกยประตยาซ้ายขวา ๔ รวม ๒๓ มะกรุด ๑๕ ลูก ส้มข่อย ๑๕
 ผลทำนามนัต นกเขาคู่หนึ่ง ไก่คู่หนึ่งเสียบไฟควากเคราะห์ แข็ง
 เข้าวานทนาน ๑ ไรยนพวก เข้าเป็ลอกสีก ๑ เข้าสารดง ๑ กล้วย ๑๕ หว
 แดงกว่า ๑๐๐ ลูก พล ๑๐ กำ หมากรสัง ๑๐๐ ลูก ถูเขยวทีย ๒ ทนาน
 งาตีย ๒ ทนาน นามนงา นามง มะพร้าวมห่างหนท้าว ๑๕ ลูก อ่อน
 ๒๗ ลูก ขมนสัดห่อหนึ่งบวชมะพร้าว เข้าคอกคอกไม้สิ่งละ ๒ พาน
 หมากชกพลูจิววันละ ๓๐ คำ ถวายพระ ๓ วัน เข้าเห็นยวสูก เข้าวัว
 สุก ขนม กล้วยอ้อย ผักช้าพล่าฆ่า กระตงเป็ล่าวันละ ๒๗ ใบ ใส
 นพวก ไหมกนท หม้อกมถถวายพระสังฆ ๓ วัน เครื่องกระยาบวช
 วันละ ๓ สำรับ ๓ วัน ๘ สำรับ นมสัดวันละ ๒ ทนาน เนยทนาน ๑
 ไหมกนท เย็ดต้ม ไก่ต้มทำก้วยแข็งวันละคัยซาท้าวจตุโลกบาล ขาย
 ศรีทอง ๓ ชิ้นวันละ ๓ สำรับ บูชาพระเชือกนนตรี ๓ วัน ๘ สำรับ
 ขายศรีปากสามทอกเชือก ๕ สำรับ ๒ วัน พันแสม ๘๐ ต้น ไหมกนท
 พันพศทรา ๓๐ หงเข้าเถา ใบไม้ชูปหอม ใบเงิน ใบทอง ใบรัก
 ใบโพบาย ใบพรณงู ใบมะม่วง ใบตะงย ใบหญ้าคา ใบขิวหลวง
 ใบกระชัย ใบสรพมอณ รวม ๑๓ สิ่ง ๆ ละ ๒ ห่อ บูชายอดไม้ ๗ สิ่ง
 โพบายทองกวาว ราชพฤกษ์ มะคูน มะเคือ เลียบ ไทร สิ่งละ ๗ ยอด

วันพฤหัสบดี เดือน ๓ แรม ๓๐ ค่ำ ขวออกจัตวาศก มีพระราช
 โองการโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าอนงยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศราธิราช
 เสด็จของขึ้นไปพระราชทานพระยาช้างเผือกผู้ สัปทน ๔ ตะบอง ๔
 ฎงตะเคียว ๓๐ แลร์กำเงิน ๒ ไต่ทองขาวเท่าช้าง ๒ พระราชทาน
 นายหมกหมอบ เสืออศลจิน ๓ เสือกระบวนเงินใหม่ ๓ รัตติกสาย ๓
 ผ้าขาวคอก ๓ ผ้าขาวบาง ๓ แพรหงอนไก่แดง ๓ ผ้าห่มนอนยกมีชัย ๓
 ผ้าเชิงปุม ๓ ผ้าลายกลาง ๓ พระราชทานนายคงความ เสืออศลจิน ๓
 เสือกระบวนเงิน ๓ รัตติกสาย ๓ ผ้าขาวคอก ๓ ผ้าขาวบาง ๓
 แพรหงอนไก่แดง ๓ ผ้าห่มนอนยกมีชัย ๓ ผ้าหางกระรอก ๓ ผ้าลาย
 กลาง ๓ พระราชทานพระยาสังคโลก เสือเข้มชายคอกเล็ก ๓
 ผ้าห่มนอนยกทอง ๓ แพรหงอนไก่มีดวง ๓ แพรหงอนไก่หาดวงมีไค้ ๓
 ผ้าปุม ๓ ผ้าขาวบางเนื้อดี ๓ ณ โรงพักวัดเสด็จออกครึ่งหนึ่ง

ครั้นเวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระเจ้าอนงยาเธอ กรมหมื่นเทพพลภักดิ์
 เจ้าพระยาศรีธรรมราช พระราชวังเมือง ขุนหมื่นนายท้ายช้าง
 พร้อมกันทำพระราชพิธีทอดเชือกหน้าโรงพระราชพิธีในรั้วไก่

วันศุกร์ เดือน ๓ แรม ๓๑ ค่ำ ขวออกจัตวาศก เวลาเช้าทำพระราช
 พิธิตามเชือก ครั้นเวลา ๓ โมง ๖ บาท เชิญพระยาช้างเผือกผู้ออกจาก
 โรงพักมาเข้าประตูบ้าน กว้าง ๕ คอก สูง ๘ คอก ๕ นิ้ว ปลายเสาโขลง
 มีอุณาเทวาพรหมโองการหุข่างข้างละ ๔ คอกคืบ เสาข้างละ ๘ ใบ
 เสาเมคข้างละเมค ผ้าขาวหุ้มเสาและห้อยหู ๔ ผืน ตาชะแสงล้อมโรงพิธี
 และล้อมแท่นรับเชิงสูง ๒ คอกคืบ สามทิศ ๆ บูรพ์ยาว ๓๒ วา ที่คอก

ยาว ๓๓ วา ทัศนิกนิมิตยาว ๓๓ วา มีเกยซ้ายขวาอยู่นอกประตูโขลง
 สำหรับพระหมอเถารคน้ำ กรมการเอาบายศรีทองซ้ายขวามาตั้ง พระ
 หมอเถาเบิกไพร ปล่อยนกล่ ๓ ไก่ ๓ ควาคเคราะห์ และนำพระยา
 ช่างเผือกผู้มาขนแทนทจขเชิง แทนกว้าง ๓ ศอกคืบ ๓ นิ้ว ยาว ๕ ศอก
 มีตลึง ๑ หมาสูง ๔ ศอกคืบ หลังสูง ๓ ศอก กว้าง ๕ ศอกคืบ ๘ นิ้ว
 เบญพาษหุ้มผ้าขาว มีเพดานผ้าขาวสูง ๒ ศอกคืบ

ครั้นไต่ฤกษ์ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นเทพพลภักดิ์ เจ้าพระยา
 ศิริธรมหาธิราช กษัตราธิการฝ่ายพระราชวังบวร ฯ คือ พระยา
 จำแลสนยากร พระยากระลาโหมราชเสนา พระยาเกษตรรักษา พระ
 คชภักดิ์ พระศรีภวังค์ หลวงอินทรคชลักษณ์ กษัตราธิการฝ่าย
 พระราชวังหลวง คือพระราชวังเมือง ขุนหมื่นนายท้ายช้าง พระยา
 ศิริสุนทร พระปลัด และพระยาลังคโลกเขมร พระยาวิเศษเขมร
 พร้อมกันให้หลวงสิทธิชัย พระหมอเถาพราหมณ์ ขุนจ่านงหมอเถากษ
 ขุนพรหมหมอจำไทย จับเชิงพระยาช่างเผือกผู้สอดทรงท้าวซ้ายขวา
 พาดตราถ โอบข้อ และประโคนเมตรลงชบพาทย์ฆ้องชัยทุกวง

ครั้นจับเชิงแล้วเวลา ๓ โมงเช้า ๘ บาท เชิญพระยาช่างเผือกผู้
 ออกจากแทนทจขเชิง ตั้งเป็นกระบวนแห่ หน้ากลองแขก ๓ ลำรับ ๘
 กลองชนะ ๓๐ คู่ ๒๒ ขลุ่ยเขมร ๒๐ คู่ ๔๐ ทวนเขมร ๒๐ คู่ ๔๐ ธงตะขาบ
 ๗ คู่ ๑๔ ธงมังกร ๗๕ คู่ ๑๕๐ ขลุ่ย ๓ ลำรับ มลายู กลอง ๒ ไร่ ๒
 เปน ๘ สัปทนขาว ๒ สัปทนแฉก ๒ เปน ๔ จามร ๒ ตะบอง ๒
 รวมหน้า ๓๐๕ หลัง สัปทนแฉก ๒ ตะบอง ๒ แล้งหางม้าค้ำเงิน ๒

โต๊ะกล้วย ๑ โต๊ะอ้อย ๑ โต๊ะหญ้า ๑ เปน ๓ องมังกร ๓๐ คู่ ๖๐
 ขพาทย ๓ สำรับ ๑๒ เพลงปรยไก่ ๑๐ รวม ๘๑ ทามเพทาน ๒๔
 ขพาทย ๒๔ กลองแขก ๑๒ เปน ๖๐ ข้าง ๕๕๔ สารวัค ๕ รวม ๓๑๘
 ช้างพระประธานมนต์ ๖ ช้างเกณฑท์แห่ ๓๑๖ ช้างเชือกตามพระยา
 ช้าง ๕ ช้างค่อพระยาช้างพัง ๒ รวม ๑๒๘ รวมทงสิ้น ๗๑๕ ลงมา
 แคว้คเสด็จลงบ่อโพงทาง ๓๗ เส้น มีราชวัตรฉัตรคาย ๒ ช้างถนน
 ขวา ราชวัตร ๔๒ แผ่น ฉัตร ๔๒ คั้น ซ้าย ราชวัตร ๔๒ แผ่น ฉัตร
 ๔๒ คั้น รวมราชวัตร ๘๔ ของพระยาเจ้าแสนยากร ฉัตร ๘๔ ของพระยา
 กระลาโหมราชเสนา เกณฑท์ขนมหม่นและลาวพงขาวลาวพงดำทัง ๒ ราย
 ครั้นพระยาช้างเผือกผู้มาถงประตูข่าบ่อโพง กรมการเอาบายศรีคอง
 ๓ ชันมาตั้งซ้ายขวา พระหมอบเฝ้าเบิกไพร่ ปล่อยนกก่ ๑ ไก่ค่ ๑
 ควาคเควาระห้ประธานมนต์ แล้วนำพระยาช้างเผือกผู้เข้าอยู่โรงสมโภช
 บ่อโพง

โรงสมโภชนั้นในประธาน ๓ ห้อง ๆ ละ ๕ คอก เฉลียงในรอยเควอง
 ไม้ไผ่เส้าในประธานไม้สักยาว ๓ วา ๓ คอก ลงคิน ๒ คอกคียบ เดียว
 ๓๐ คอก ๕ นิ้ว หุ้มผ้าขาว ขื่อ ๓๓ คอกทาวขาว เฉลียงรอยคานละ ๕ คอกคียบ
 เส้าไม้พญาเลย ยกพนสูง ๑ คอก ๕ นิ้ว กว้าง ๔ คอก หว่างเส้าใน
 ประธานศอกคียบ มีประตูมุข ๔ ทิศ สูง ๖ คอกคียบ ๘ นิ้ว กว้าง
 ๔ คอกคียบ ๔ นิ้ว ทาขาว ตกลงหน้า ๘ คอกคียบ ๖ นิ้ว ลงคิน ๒ คอกคียบ
 ๓๓ นิ้ว อยู่บนคิน ๕ คอก ๕ นิ้ว ตกลงหลัง ๕ คอก ๘ นิ้ว ลงคิน ๒ คอก

๑๑ นิ้ว อยู่บนดิน ๓ ศอก ๑๑ นิ้ว หุ้มผ้าขาวทั้ง ๒ ตลง เมื่อบีบคัทของคำเป็ลว
 เบญพายสูง ๒ ศอก ๑๐ นิ้ว หุ้มผ้าขาว แทนสูง ๑๓ นิ้ว ยาว ๔ ศอกคืบ
 ๗ นิ้ว กว้าง ๓ ศอก ๓ นิ้ว ทาขาวล้วน จัวในประธาน จั่วมขยัคทของ
 น้ำตะกุกเขียนเส้นหมึก ซ้อฟ้าหางหงส์คัทของน้ำตะกุก เพดานในประธาน
 แผงทาชาว แม่ลายคาวเดือนบคัทของน้ำตะกุกเขียนเส้นหมึก เพดาน
 เฉลียงคายผ้าขาวรอย แผงบังสาคทาชาว แม่ลายบคัทของน้ำตะกุก
 เขียนเส้นหมึก ขานประตูบคัทของน้ำตะกุกเขียนเส้นขาวาง แผงพนัก
 สูง ๑๕ นิ้ว พนคาง ซอบทาชาวเขียว แผงบังหลังเต้าทาชาวเขียว
 อรหันต์ หลังคามุงจากแล้วทขีแผงทาชาวเขียวคางสอกสีเป็นอินทณู
 โคมแก้วแขวนก้านควันออกห้องละ ๒ ใบ ๓ ห้อง ๖ ใบ ก้านควันคก
 ห้องละ ๒ ใบ ๓ ห้อง ๖ ใบ รวม ๑๒ ใบ แขวงค้านเหนือ ๒ ใบ ค้านใต้
 ๒ ใบ ๔ ใบ รวม ๔ ทิศ ๑๖ ใบ ตะเกียงแก้วคิคเส้า ๔ ใบ โรงสมโกช
 ทกล่าวมาน พระอร่ามมนเทียร ๑ ขุนหมื่นช่างททารใน ๖ รวม ๗
 กษัตริกรมการ ๘ คื่อหลวงยุกรบคัร ๑ หมื่นรองวัง ๑ ขุนหมื่น ๖ เป็นผู้ทำ
 หอพระปริตอยู่ทิศพายัพ ในประธาน ๒ ห้อง ๆ หนึ่งยาว ๔ ศอกคืบ
 เส้าไม้พญาเลยยาว ๘ ศอก ๕ นิ้ว ลงคินศอกคืบ เตยว ๔ ศอกคืบ
 พน ๓ ศอก ๕ นิ้ว ซานกว้าง ๒ ศอก ฝาแผงทาชาวรอย หมั้นแมน
 ใจนิก กองพระยากระลาโหมราชเสนา ท้าวใจลาวพุงขาวเป็นผู้ทำ
 โรงอาบน้่าสูง ๕ ศอก ๑๓ นิ้ว ยาว ๖ ศอก กว้าง ๕ ศอก
 ซ้อฟ้าหางหงส์เชิงกลอนบคัทของน้ำตะกุก เพดานคายผ้าขาวบคัทคาว

เดือนมีระบายช่อห้อยจวบคทองน้ำตะกุกเขียนเส้นหมึก อยู่ทิศหรีด พระยา
จำแสนยากรเป็นผู้ทำ

โรงพระราชพิพิธพราหมณ์อยู่ทิศบูรพา ในประธาน ๒ ห้อง พนสูง
๒ คอก ยาว ๑๐ คอก ขอบ ๕ คอก เกยว ๔ คอกคืบ มีเพดานม่านผ้าขาว
วงรอบเฉลียงรอบคานละ ๓ คอก พนสูง ๑ คอกคืบ สดกลหินสูง ๑ คอก
ยาว ๕ คอก กว้าง ๓ คอก กระจาสังแวงหุงเข้าเภาอยู่ทิศบูรพา กระจาศ
วางเข็ออกบาศอยู่ทิศประจิม เพดานผ้าขาว (ทั้ง ๒ แห่ง) สดกลหินเพลิง
สูงกว้างยาว ๓ คอกเท่ากัน ธรรมาสันพระกว้าง ๓ คอก สูง ๒ คอก
พนักตาชะแสง ๓ คาน ผ้าขาวรองพระ วงพนัก ตาชะเพดานอยู่ทิศ
อุดรศาล ๑ ทักษิณศาล ๑ รวม ๒ ศาล ศาลกลสูงเพียงตากว้าง ๓ คอก
จรด ผ้าขาวรองศาล วงศาล เพดาน อยู่ทิศอาคเน ศาลให้
เข้าบ้าน (?) สูงเพียงตากว้าง ๓ คอกจรด ผ้าขาวรองศาล วงศาล
เพดานอยู่ทิศอีสาน จักรใหญ่ ๔ ทิศจักรน้อย ๒๐ ครอบแฝก ๒๔ อยู่ตาม
รวตาชะแสง บูชาท้าวจตุโลกบาลด้วยเข้ดโก๋ สายสิญจน์ห้อยคาน
วงรอบรวโก๋ เสาธงผ้าลายอยู่ทิศอาคเนคั้นหนึ่ง โรงพระราชพิ
พราหมณ์ หนักแน่นในกอกองพระยากระลาโหมราชเสนา ท้าวใจ
ลาวพุงขาวเป็นผู้ทำ

รวตาชะแสงล้อมรอบ ๔ ทิศ ๆ บูรพายาว ๑๒ วา ๒ คอก ทิศ
ประจิมยาว ๑๒ วา ๒ คอก ทิศอุดรยาว ๑๒ วา ๒ คอก ทิศทักษิณยาว
๑๒ วา ๒ คอก ประตูสูง ๙ คอกคืบกว้าง ๔ คอกคืบ ๖ นิ้ว รัศมีเกล้า
สองชั้นตาชะแสง ช่องกระพอกอกจันทน์ พูข้างตาชะแสงคอกจันทน์

พรหมโองการตามลอมเหมือนกันทั้ง ๔ ประค ุ โรงสมโภชโรงพระราช
พิธีหอพระปริต ราชวัตรห้างซ้ายขวา นั้ตรผ้านั้ตรกระคาย ประค
หนึ่งราชวัตร ๔ แผ่น นั้ตรกระคาย ๕ ชั้นอยู่ห้างละ ๒ คัน นั้ตรผ้า
๕ ชั้นประคั้ทของอังกฤษประคั้ละ ๒ คันรวม ๔ คัน ๔ ประค ุ ราชวัตร
๑๖ นั้ตรผ้า ๘ นั้ตรกระคาย ๘ รวม ๑๖ (วั้ตาชะแสงและราชวัตรนั้ตร
เหล่านี้ พวกท้ทำโรงสมโภชเป็นผู้ทำ).

ครันเวลาบ่าย พระยาศรีสุนทร กรมการ อาราธนาพระสังฆ
๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ แล้วเขาน้ำพระพุทธมนต์รดพระยาห้าง
เือกผู้.

วันเสาร์ เดือน ๓ แรม ๑๒ ค่ำ บวออกจ้ควาศก เวลาเช้าถวายสำรับ
พระสังฆฉันแล้ว พระยาศรีสุนทร กรมการเอายาขี้คั้ของ ๕ ชั้น
มาคังทำขวัญเวียนเทียน เวล่าย่ำมีเพลงปรยไก่ เวลาค่ำอาราธนา
พระสังฆจ้าเวัญพระปริต.

วันอาทิตย์ เดือน ๓ แรม ๑๓ ค่ำ บวออกจ้ควาศก มีพระราชโองการ
โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้านองยาเธอ พระองค์เจ้าไกรสร เอสึงของ
ชนไปพระราชทานขนคั้สังครามผู้ฝักพระยาห้างเือกผู้ท้โรงสมโภชบ่อ
โพงกรุงเก่า คั้เสอมังกรเขยว ๑ แพรหงอนไก่ควงฝน ๑ ผ้าไหมนุ่ง
ฝน ๑ แล้วพระเจ้านองยาเธอ กรมหมันเทพพลภักคั้ ให้วัดคอก
นัวพระยาห้างเือกผู้ ไค้สัง ๓ คอก ๒ นัว แต่พระยาห้างเือกผู้มา
พักอยู่วัดเสคั้จ ๔ วัน อยู่บ่อโพง ๑๔ วัน เข้ากัน ๑๘ วัน.

วันศุกร์ เดือน ๕ ขึ้น ๓๐ ค่ำ ขวอภจิตวาศก เวลาบ่าย ๔ โมง
สิ้นเกล้า ฯ กรมพระราชวังบวรสถานมงคลเสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปถึง
บ่อโพงกรุงเก่า แล้วเสด็จไปทอดพระเนตรพระยาช้างเผือกผู้ ในโรง
เวลาค่ำมีพระบันทูลไปรดเกล้า ฯ สั่งให้มีละครคนผู้หญิงโรง ๓.

วันเสาร์ เดือน ๕ ขึ้น ๒ ค่ำ ขวอภจิตวาศก เวลาค่ำให้มีละครคน
ผู้หญิงโรง ๓ หญิง ๒ โรง

วันอาทิตย์ เดือน ๕ ขึ้น ๓๓ ค่ำ ขวอภจิตวาศก ให้ทำขวัญพระยา
ช้างเผือกผู้ กรมวังเอาบายศรีทอง ๓ ชั้น บายศรีเงิน ๓ ชั้น บายศรี
ทอง ๕ ชั้นมาตั้ง ข้าราชการซึ่งไปตามเสด็จและกรมช่างกรมการมานั่งรับ
แวนเวียนเทียบ แล้วประโคมสังข์แตรขบพาทย์ฆ้องชัยฉลองแขกเวลาเช้า
เย็นทุกวัน แล้วพระราชทานนายหมกหมอบ เงิน ๗ ตำลึง ผ่าเชิงยุ่มผืน ๓
เลือกกระบวนจันผืน ๑ นายคงควาน เงิน ๕ ตำลึง ผ่าม้วงผืน ๓ เลือแพรวสผืน
๑ แล้วมงานสมโภชพระยาช้างเผือกผู้ครบ ๓ วัน คือมีละครคนผู้หญิงโรง ๓
โขนโรง ๓ หุ่นโรง ๓ ลอดช่อง ๑ รำแพน ๑ หกคะเมน ๑ ใต้ลวด ๑ นอน
หอก ๑ คายชอน ๑ หกคะเมนข้ามช้าง ๑ ลอดช่องไฟ ๑ นอนคาย ๑ มวย
๒ วัน ๘ คู่ ปล้ำ ๓ วัน ๓๓ คู่ หนึ่งคืนละ ๒ โรง กรมการกรุง
เก่าให้มีละครคนโรง ๓ ปรยไก่อ่ง ๑ ลาวบ้านอรัญญิกบ้านศาลาลอยทำ
กรวดลาว ๒๐ กระบอกเล่นยิงไฟ

วันอังคาร เดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ขวอภจิตวาศก มีพระบันทูลไปรด
เกล้า ฯ สั่งพระยาจำแลนยากรให้ถอยแพเข้าไปประทับสพาน ฯ กว้าง
๘ วายาว ๕ วามิคร่าวไม้แก่นข้างละ ๓ คร่าว มีแผงบังตาสูงข้างละ

๔ ค็อก ทาขาว เขียนข้างข้างละ ๔ ตัว ยกกิ่งไม้บังไพรทั้ง ๒ ข้าง
 ขุนรองปลัดกรมการกรุงเก่า กบฏไพร่ลาวเมืองสระบุรี ๒๐ คนทำ พระ
 อร่ามมณเฑียร พระยาศรีสุนทรถอยแพเข้าประทับสพาน แพเรือนไม้
 ล่างคานยาว ๔ วา ๓ ค็อก ลูกขวยยาว ๗ วา ถิ่นน้ำคอกคย ฝั่งน้ำ
 คอกคย ๓๐ นิ้ว ในประธาน ๓ ห้องซอ ๘ ค็อก เหนือ ๔ ค็อก กลาง
 ๕ ค็อก ใต้ ๔ ค็อก ๓ ห้องยาว ๓ วา ๓ ค็อก เฉลียงรอบกว้าง ๔
 คอกมีมุขประตูทั้ง ๔ ด้าน หลังคามุงจากทาสีฝาแดงข้างในประธาน
 และเฉลียง ซ้อฟ้าทางหงส์ปีกทองน้ำตะกุน ทั่วประธานมุขปีกทองน้ำตะกุน
 มีเพดานผ้าขาวระบาย ๒ ชั้นลงย่นคหอยตรงพระยาข้างอยู่ ๕
 คอกหุ้มผ้าขาวเมคปีกทองคำเปลวไม่มีเบญพาศ แสงขงสาตข้างในทา
 ขาวข้างนอกปีกทองน้ำตะกุนคกเส้นหมึก ขานประตูข้างในทาสาว
 ข้างนอกปีกทองน้ำตะกุนเขียนเสี้ยววงนอก เฉลียงมีชานรอบ กว้าง
 คอกคย มีราชวัตรสูงคอกคยทาเขียวแดง เมคปีกทองน้ำตะกุน คัน
 ฉัตรหุ้มผ้าขาว ๕ ชั้นประดับทองอังกฤษ ๑๒ คัน ศาลพระเทวกรรม
 หลังคาม่านผ้าขาวศาล ๑ สายสัญญาณมีย่นคกระต่าย ย่นคตบุง วงรอบ
 ในประธานแพ พนักงานที่ทาแพและคกแต่ง คือ พระอร่ามมณเฑียร ๑
 หลวงสถานไพฑูรย์เจ้ากรม ๑ หลวงภักดีกรมย์ ๑ ขุนหมื่น ๑ ซึ่งเป็นช่าง
 ทหารในกรมพระราชวังบวรสถานมงคล กบฏพระยาศรีสุนทร ๑ หลวง
 มหาศไทย ๑ หลวงวัง ๑ ขุนหมื่น ๑ กรมการกรุงเก่า กบฏไพร่แขก ๓๐
 ลาว ๔๐ สมนกรมการ ๒๐ รวม ๘๐ คนด้วยกัน แต่พระยาข้างเผือกผู้
 ออกจากเมืองไพศัศวมาถึงบ่อโพรงกรุงเก่าเดินมาและพักอยู่ ๒ เดือน ลัน

เกล้า ๆ กรมพระราชวังบวรสถานมงคลเสด็จพระราชดำเนินขึ้นไป
สมโภชอยู่ ๖ วัน เช้ากัน ๒ เดือนกับ ๖ วันจึงไต่ลงแพ.

วันศุกร์ เดือน ๕ แรม ๕ ค่ำ ขวออกจันทวาศก เวลาเช้า ล้นเกล้า ๆ
กรมพระราชวังบวรสถานมงคลทรงปรนนิบัติพระสงฆ์ แล้วเสด็จพระ
ราชดำเนินลงไปทแพ มีพระบันทูลไปรศเกล้า ๆ สั่งพระเจ้าน้อยยาเธอ
กรมหมื่นเทพพลภักดี ให้เชิญพระยาช่างเผือกผู้ลงมาแพ ตั้งเป็นกระ
ยวนแห่ลงไป.

กระยวนแห่มีองค์ชัย ๑ สิ่งขี้ ๑ แตร ๖ คู่ ขพาทย ๒ วง กลองชนะ
๑๐ คู่ กลองแขก ๒ ตำรับ ฉิ่งมิ่งฉกร ๑๕ คู่ สี่พาทย์ ๒ คู่ ตะบอง
๒ คู่ แตรคู่ ๑ รวม ๘๘ ช่าง ๕ ช่าง คือหมื่นคชกรภักขนายคำ
ความขช่างนำพั้งหมอน ๑ หมื่นกลางระวางคชโกกรภักขหมื่นวรหัส
คินทรความขช่างต่อพั้งทอง ๑ หมื่นสถิตภกรภักขนายช่างความขช่าง
เชือกตามพั้งตุ้มใหญ่ ๑ หมื่นราชกัญชรภักขนายช่างความขช่างเชือก
ตามพั้งตุ้มน้อย ๑ เวลาเช้า ๒ โมง ๕ บาทไต่ถูกษ์ หลวงสถิตวิชัย
ถือสิ่งขี้ พระหมอบเกล้า ขุนสถิตภกรภักขไปรยทนายช่างซ้าย ประเนต
ราชมนูไปรยทนายช่างขวา เจ้าพระยาวังวรธรรมาธิราชเคียงพระยาช่าง
พระราชวังเมือง กรมช่างถอกกล้วย ขุนศรีสงครามกรมช่างถอเชือก
พระยาสังคโลกเท้ามืองโพธิ์ศควถอช้อย เชิญพระยาช่างเผือกผู้ออก
จากโรงสมโภชมาลงแพ ออกประตูกิศะครเสขวมาประตูกิศะขรพา
พระสงฆ์สวดพระพุทธรมนต์ประนี้อยู่บนเกยช่างประต ๕ องค์ ลงมาถ
ต้นสพาน ช่างขวามเกยพระสงฆ์สวดพระพุทธรมนต์ถอกองคหนึ่ง ครั้น

พระยาข้างเผือกผู้ลงแพแล้ว สังกัการอาราธนาพระพุทธรูปห้ามสมุทร
 มาตั้งหน้าแพคนฝ่ายขวาองค์หนึ่ง พระราชาคณะขึ้นไปแต่กรุงเทพฯ ๗ ผลัด
 เปลี่ยนกันสวดพระเจดเวกภาณวารทั้งกลางวันกลางคืนคราวละ ๕ รูป
 ที่เคียงหน้าแพในเฉลียงฝ่ายขวาม้านทองรอบ แล้วกรมวังกรมพระ
 ราชวังบวร ๗ ถวายสำรับคาวหวานเวลาเช้าเพลมาตามทางทุกเวลาจนถึง
 พระหมอเถาเชิญพระเทวกรรมมาตั้งแพคนฝ่ายซ้าย แล้วมีพระบันฑิต
 ไปรทเกล้า ๗ ให้เชิญพระกรรมกรมย์มาตั้งในแพ ภูทาศูเชิญพระเสมา
 พยัคชัญญามหาชัยมหาฤกษ์ หมื่นอำพลเชิญพระฉัตรชัย ภูทาศูเชิญ
 พระเกวียนทามงคผลสามองค์มาตั้งที่เสา ในประธานหน้าแพ ๒ องค์
 หลังองค์ ๑ พระยาศรีสุนทร พระปลัดกรมการกรุงเก่าเอาบายศรีทอง
 ๕ สำรับ ๕ ชั้นสำรับหนึ่งมาตั้งหน้าแพ ขุนพระเทวกรรม สามชั้น ๔
 สำรับตั้ง ๔ มุมแพบูชาท้าวทศมหาราช

เวลา ๒ โมง ๕ บาทได้ฤกษ์ มีพระบันฑิตไปรทเกล้า ๗ ให้
 ยাত্রาแพพระยาข้างเผือกผู้ออกจากท่าล่องลงมา พระหมอเถา
 ขุนสารปลีทศิ ๑ ขุนสิทธิกรรม ๑ ประแดงราชมนี่ ๑ ประแดงสิทธิภักดี ๑
 รวม ๔ ผลัดเปลี่ยนกันไปรทรายมาหน้าแพทั้งกลางวันกลางคืน ผู้มา
 กยแพ คือกรมข้างพระราชวังหลวงพระราชวังเมือ ๑ ขุนหมื่นนายท้าย
 ข้าง ๑๕ รวม ๒๐ กรมข้างกรมพระราชวังบวร ๗ หลวงอินทรคชสิทธิ์ ๑
 ทหารในพระอร่ามมนเทียร ๑ ขุนหมื่น ๑ รวม ๒ กรมการกรุงเก่า
 พระยาศรีสุนทร ๑ พระปลัด ๑ หลวงวัง ๑ รวม ๓ เขมร พระยา
 สังคโลก ๑ นายหมกหมอผู้ไท ๑ รวม ๒ แขกคณองตะเคียน นาย ๒

ไพร่ ๒๐ รวม ๒๒ รวมทั้งสิ้น ๕๐ คน แล้วพระยาจ่าแสนยากร พระยา
 กระลาโหมราชเสนา กรมพระราชวังขจร ๑ เกณฑ์เรือทั้ง ๖ คี่ ๓๒ ลำ
 เรือราชการ ๑๔ คี่ ๒๘ ลำ รวม ๔๐ ลำเข้าชักแพ ๕ แฉว ๕ ผาย
 ใต้อันใดอันหนึ่ง มุ่งมั่งกรล้าตะคันโคมล้าละโย มาถึงบ้านไผ่
 พระยาจ่าแสนยากรสั่งให้เจ้าพนักงานเอามาของชยกัยขึ้นนำพิภพมาตั้งที่แพ
 พระยาช้างเผือกผู้ ล่องลงมาถึงหน้าวัดโต พระสงฆ์ตั้งโรงสวดพระพุทธ
 มนต์ส่งทุกหน้าวัด เวลាយ่ำ ๓ โมงมาถึงหน้าวัดกระสัง มีพระราช
 โองการโปรดเกล้า ฯ ให้ขุนหมื่นตำรวจคุมเรือแจ้วเข้าชกไปช่วยชักแพ ๒
 ลำ ฉวนแจ้วใต้อันใดอันหนึ่ง มุ่งมั่งกรล้าตะคันโคมล้าละโย ๒ คัน ย่ำยาม
 แล้ว ๕ บาทถึงขนอนหลวง ขุนอภัยราชรักษาแขวงเอายายศรีทอง ๓ ชั้น
 ๒ สำรับ ศิระสะสุกร ๑ ผ้าขาวผืน ๑ ค่ายคียบ ๓ เชือก กล้วยไต่ระ ๑
 มาทำขวัญพระยาช้างเผือกผู้

วันพฤหัสบดี เดือน ๕ แรม ๒ ค่ำ บวออกจัตวาศก ย่ำรุ่งแล้ว ๕ บาท
 มีพระบันทูลโปรดเกล้า ฯ ให้ประทับแพพระยาช้างไว้ณบ้านข้างศิระ
 เกาะใหญ่ ให้ผายเรือชกหยุดรับพระราชทาน ขุนหมื่นกรมวังกรม
 พระราชวังขจร ฯ เอายายศรีทอง ยายศรีเงิน กัยแฉวนมาตั้งแล้วเวียน
 เทียนทำขวัญพระยาช้าง ขุนด่านบางไพรเอายายศรีทอง ๓ ชั้นสำรับ ๑
 ศิระสะสุกร ๑ เงินค่าธรรมเนียม ๑ ตำลึง ผ้าขาวผืน ๑ ชั้นล่าง
 หน้า ๑ กล้วยไต่ระ ๑ อ้อยไต่ระ ๑ มาทำขวัญพระยาช้างเผือกผู้ เวลา
 เข้า ๓ โมง ๕ บาทมีพระบันทูลโปรดเกล้า ฯ ให้ถอยแพพระยาช้างออก
 จากที่ประทับ นำชนเชยวนกลับชักไม่ไหว จึงมีพระบันทูลโปรดเกล้า ฯ

สั่งพระอินทราธิบาลเจ้ากรมพระตำรวจ ให้เอาเรือพระที่นั่งกำปั่นลำทรง ๓
 เรือครุฑ ๒ เรือหนุมาน ๒ เรือคิงคิง ๒ เรือกลอง ๒ รวม ๘ ลำเข้า
 ช่วยชัก เป็นกระบวนหน้า เรือศรีเขียนลายรัตนาทนึ่งทรงลำ ๓ เรือ
 ศรีเขียนลายรัตนาทนึ่งรองลำ ๓ เรือประเทียบข้างในผูกม่านทองตาศ
 ศรี ๒ ลำรวม ๔ ลำ เป็นกระบวนหลัง ๓๓ ลำ เวลาบ่าย ๓ โมง
 ๘ บาทถึงหน้าวัดท่าหนักสามโคก พระสงฆ์ ๒๗ รูปสวดพระพุทธมนต์
 อยู่บนศาลาวัด พระไตรสรณธัมมเชื่อนำพระพุทธรูปมารดพระยาช้าง
 เผือกผู้ กรมการและกำนันตลาดเมืองสามโคกเอาบายศรีทอง ๓ ชั้น
 สำหรับ ๑ เงินค่าธรรมเนียม ๑ ตำลึง กกล้วยโตะ ๑ อ้อยโตะ ๑
 มาทำขวัญพระยาช้างเผือกผู้ เวลาบ่าย ๕ โมง ๓ บาทเกิดลมแดง มี
 พระบันทูลไปรคเกล้า ฯ สั่งให้ประทับแพพระยาช้างหยุดไว้หน้าวัดมะขาม
 ปากคลองเชียงราก เวลาบ่าย ๕ โมง ๕ บาทลมสงบ มีพระบันทูล
 ไปรคเกล้า ฯ ให้ถอยแพพระยาช้างออกจากที่ประทับ เวลา ๘ ทุ่มเข้า
 คลองปากเกร็ด ขุนด่านเอาบายศรีทอง ๓ ชั้น ๒ สำหรับ คีร์ษะสกร ๑
 เงินค่าธรรมเนียม ๑ ตำลึง มะพร้าวอ่อนปอกแล้ว ๒ โต๊ะ กกล้วย ๒ โต๊ะ
 อ้อย ๒ โต๊ะมาทำขวัญพระยาช้างเผือกผู้ เวลา ๓ ยาม ๖ บาทถึง
 เมืองนนทบุรี เวลา ๑๐ ทุ่ม ๘ บาทถึงวัดใหม่ตลาดแก้ว มีพระราช
 โอรการไปรคเกล้า ฯ สั่งให้ประทับแพพระยาช้างเผือกผู้ไว้ริมโกศ.

วันศุกร์ เดือน ๔ แรม ๓ ค่ำขวอกจัตวาศก เวลา ๓ โมง ๕ บาท
 ขุนหมื่นกรมวังกรมพระราชวังบวร ฯ เอาบายศรีทอง บายศรีเงิน แฉ่น
 เวียนเทียนมาตั้ง กรมการเมืองนนทบุรีเอาบายศรีทอง ๓ ชั้น ๒ สำหรับ

ศักระสักร ๒ ศักระ เงินค่าธรรมเนียม ๓ ตำลึง ทัพพี ๖ เข็ด
 กล้วยโต๊ะ ๑ อ้อยโต๊ะ ๑ มาทำขวัญพระยาข้างเผือกผู้ แล้วมีละครอน
 โรง ๑ ปรบไก่อวง ๑ ทิวทัศน์ใหม่ เวลาเช้า ๔ โมง ๕ บาท
 สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปรับพระยา
 ข้างเผือกผู้ถึงแพ แล้วเสด็จขึ้นทอดพระเนตรอยู่บนแพ จึงมีพระราช
 โองการโปรดเกล้าฯ ให้เกณฑ์เรือต่งและเรือข้าราชการซึ่งตามเสด็จ
 ไปนั้น เขาระดมชักแพพระยาข้าง เวลา ๔ โมง ๙ บาทถอยแพ
 ออกจากที่ เวลาบ่ายโมง ๑ แพพระยาข้างเผือกผู้ถึงประตูท่าพระ น้ำ
 ลงแห้งยังมีไค สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับ
 เขาพระราชวัง.

และสพานรับพระยาข้างนั้นยาว ๙ วา กว้าง ๓ วามีแผงบังตาทั้ง
 สองข้างผูกต้นกล้วยต้นออกฉัตรกระต่ายยกต้นสพาน มีเกยสำหรับ
 พระสงฆ์คนนำทั้งสองข้าง พนักงานเสด็จรับทำ วิเสทแต่งบายศรีตอง
 ๕ ชั้น ๒ สำรับมาตั้งที่ต้นสพานซ้ายขวา เชิญพระยาข้างเผือกผู้ขึ้นจาก
 แพ แต่ประตูท่าพระสองข้างถนนขึ้นไปถึง โรงสมโภชของสนาม มี
 ฉัตรเบญจรงค์ ๗ ชั้น ราชวัตรฉัตรกระต่ายยกบายทาง กรมพระ
 สัสดีไคเกณฑ์

แล้วหมื่นเจ้าศรีนครคชจกช้านำ ข้างตาม ข้างเชือก ตั้งเป็นกระบวน
 แห่ลงไปรับ คือพวงคุณสูง ๔ คือกคย ๗ นวผูกเครื่องห่มแดง นาย
 กเรนทรพิศชากษณายข้างควานประจำ ๑ พังวสูง ๔ คือกคย ๘ นวผูก
 เครื่องห่มแดง นายศรีคชแก้วนกับนายข้างควานประจำ ๑ ข้างต้น

พงเทพรัตนราชธานี & ศอก ๑ นวฤกษ์เครื่องหุ้มแดง นายสารใหญ่ซ้ายกับ
 นายข้างขวาประจำ ๑ รวม ๓ ซ่าง พระอินทรธำมรงค์ & ศอกคืบ ๘ นว
 ฤกษ์เครื่องกั้นผ้าปกหลังตาซ้าย นายจำลองขวากับนายข้างขวา
 ประจำ ๑ พระเทพกฤษณราช & ศอกคืบ ๘ นวฤกษ์เครื่องกั้นผ้าปกหลัง
 ตาซ้าย นายทรงบาลขวากับนายสวัสดิศุภฤทธิความประจำ ๑ ซ่าง
 สายสัทพหิงส์ & ศอก ๑๐ นวฤกษ์เครื่องหุ้มผ้าแดง นายจิตรคชลักษณ์
 กับนายข้างขวาประจำ ๑ เชือกตามต้นพงเทพประภา & ศอกฤกษ์
 เครื่องหุ้มผ้าแดงปกเชือก หมั้นศรีวิสุทธิบาทกับนายข้างขวาประจำ ๑
 เชือกตามต้นพงษบากร & ศอกคืบ ๘ นวฤกษ์เครื่องหุ้มผ้าแดงปกเชือก
 หมั้นเทพกฤษณราชกับนายข้างขวาประจำ ๑ รวม ๘ ซ่าง พันธานราช
 หัวพันมหาทไทยเกณฑ์เครื่องแห่ พระอินทรธำมรงค์ ๒ คู่ & คน
 ตะบอง ๒ คู่ & คน ถาดกล้วยคน ๑ ถาดอ้อยคน ๑ ถาดหญ้าคน ๑
 รวม ๓ แสร้งหางม้า ๒ คู่ & คน รวมเป็น ๑๕ พระเทพกฤษณราช ๒
 คู่ & คน ตะบอง ๒ คู่ & คน ถาดกล้วยคน ๑ ถาดอ้อยคน ๑ ถาด
 หญ้าคน ๑ รวม ๓ แสร้งหางม้า ๒ คู่ & คน รวมเป็น ๑๕ แห่พระยา
 ซ่างเผือกผู้ หน้า ธง ๕๐ คู่ ๑๐๐ คน เทวคา ๕๐ คู่ ๑๐๐ คน กลอง
 ชนะ ๔๒ สังข์คู่ ๑ สองคน แตรฝรั่ง ๕ คู่ ๑๐ คน แตรวง ๓๐ คู่
 ๒๐ คน เครื่องสูงสองลำรับ ๓๒ คน พระกรรภิรมย์ ๓ คน รวมเป็น
 ๓๐๘ คน หลัง เทวคา ๒๕ คู่ ๕๐ คน ธง ๒๕ คู่ ๕๐ คน รวมเป็น
 ๓๐๐ คน รวมหน้าหลัง ๔๐๘ คน รวมทั้งเกณฑ์แห่ด้วย ๔๓๘ คน
 วิเสทแต่งโต๊ะเงินโต๊ะกล้วย ๑ โต๊ะอ้อย ๑ รวม ๒ โต๊ะลงมาคอบรับ.

ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมง ๔ บาทนาชนถึงสพานแพประทับใต้ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินลงไปรับพระยาข้างเฝือกผู้ณประตูท่าพระ ขนจากแพ พระราชวาทนรคหน้าอยู่บนเกยข้างละองค์ แล้วตั้งกระบวนแห่ไปเข้าโรงสมโภช ครั้นถึงโรงสมโภชแล้วเจ้าพนักงานกรมโหรพยากรณ์มงคลชัยแด่ระโคม

โรงสมโภชท้องสนาม ในประธานในองค์ ๓ ห้อง มุข ๒ ห้อง เปน ๕ ห้อง ๆ ละ ๕ คอก มีเฉลียงรอบเครื่องไม้ไม้ เสาในประธานไม้สักยาว ๔ วา ๒ คอก ลงคิน ๓ คอก เคี้ยว ๓ วา ๓ คอก ต้นปลายเสาปรุกระคาศเปนกรวยเชิงประดับ กลางหุ้มผ้าแดง ขื่อ ๓ วา คึง ๕ คืบขาดหลัง เฉลียงกว้าง ๒ คอก เสายาว ๘ คอกคืบ ลงคิน ๒ คอกคืบ เคี้ยว ๗ คอก ต้นปลายเสาปรุกระคาศเปนกรวยเชิงประดับ กลางหุ้มผ้าแดง เฉลียงยกพน ๓ คานสูงคอก ๕ นิ้ว พริงปรุกระคาศประดับแฉง ล่องถุนชั้นนอกยึดคทองน้ำตะกปรุกระคาศประดับ ล่องถุนชั้นในยึดคทองน้ำตะกเขียนเส้นชาด พนยึดคทองน้ำตะกปรุกระคาศทำประดับ หลังคามุงจากคาศผ้าแดงแล้วสอดคี่เป็นอินทนิญจับยึดคทองน้ำตะกยึดคเส้นหมัก ซ้อฟ้าทางหงส์นาคส์ตั้งยึดคทองน้ำตะกเพดานในประธานเพดานเฉลียงคาศผ้าขาวยึดคทองน้ำตะกยึดคคาวคคเคอนยึดเชิงกลอน ในประธานข้างในทาแดงข้างนอกยึดคทองน้ำตะก เฉลียงข้างในทาแดงข้างนอกยึดคทองน้ำตะก แฉงบังสาครรอบนอกข้างในหุ้มผ้าขาวข้างนอกหุ้มผ้าแดง มีประตูทิศบูรพา ๑ ทิศประจิม ๑ เปน ๒ ประตู

ขานประตูข้างในปีกกระต่ายเงิน ขานประตูข้างนอกปีกทองน้ำตะกุกเขียน
 เสี้ยวกาง สายสิญจน์วงรอบในประธานและเคลือบมีบันตกระต่ายปีก
 แขนงทุกห้อง ม่านทองผูกเสาเคลือบทุกเสา โคมระย้า ๘ ใบ โคม
 เขาแพะ ๒ ใบแขวนในประธานทุกห้อง โคมแถว ๒๒ ใบแขวนเคลือบ
 มีก่กลืนแขวนหว่างโคม ตกลงหน้ายาว ๓๐ ศอก ลงกิน ๕ ศอก ตกลง
 ท้ายยาว ๘ ศอก ลงกิน ๕ ศอก หุ้มผ้าขาวทั้งสองเสา เมื่คยัค
 ทองคำเปลว เสาคั้นเขญพายชันบนหน้ายาว ๕ ศอก คยัคลงกิน ๒ ศอก
 ท้ายยาว ๓ ศอก คยัคลงกินศอกคยัค เสาคั้นเขญพายชันล่างหน้ายาว ๓ ศอก
 คยัคลงกินศอกคยัค ท้ายยาว ๓ ศอก ลงกินศอกคยัค หุ้มผ้าขาวทั้งสอง
 เสา เขญพายขาว ๒ ศอก หุ้มผ้าขาว เสากงพิศยาว ๓๐ ศอก ลง
 กิน ๕ ศอก หุ้มผ้าขาว เมื่คยัคทองคำเปลว แทนยาว ๕ ศอก คยัค ๓๐ นิ้ว
 กว้าง... มีเพดานลงบันตควอกษรเขียนเส้นทองมีระบาย ๒ ชั้น มีก่
 กลืนทองอังกฤษห้อย รัตเกล้าบายัคทองคำเปลว เกย เสา ยาว ๕ ศอก คยัค
 ลงกิน ๒ ศอก กว้างศอก ๕ นิ้ว หุ้มผ้าขาวเมื่คยัคทองน้ำตะกุก พวง
 บัคทองน้ำตะกุกปรกกระต่ายคำประดับ พนัก ๒ ค้านข้างในปีกกระต่ายเงิน
 ปรกกระต่ายคำประดับ ข้างนอกปีกทองน้ำตะกุก อัดมณฑไม้ บัคทอง
 น้ำตะกุกคดเส้นหมึก ราวหุ้มผ้าขาว เสาหุ้มผ้าแดง เมื่คยัคทองน้ำตะกุก
 ราชวัตรทรงเครื่องประดับทองอังกฤษม่มละ ๒ แผ่น ฉัตรทอง ฉัตรนาก
 ฉัตรเงิน บัคม่มละ ๓ คันทั้ง ๕ ม่ม โคมคอกพิศลูก ๕ ม่ม ราชวัตร
 ฉัตรและโคมเหล่านี้ นายจ่าง นายเนียม นายฉัตรฉา มหาคเล็กทำ
 สัตถารวจอมาคัง ฉัตรเขญวงค ๗ ชั้น ราชวัตรทรงเครื่องบักรอยโรง
 สมโภช กรมพระสัสดีเกณท์.

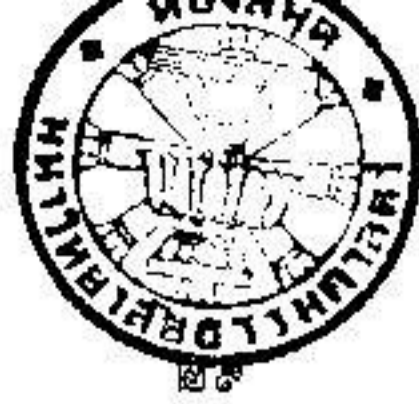
โรงชำระอยู่ข้างบ่อนสิงขรชนันท์ เสายาว ๘ ศอกคืบ ลงกิน ๒ ศอก
 เเคียว ๗ ศอกคืบ ยึดสูง ๓๓ ศอก ขื่อ ๕ ศอกคืบ ๔ นิ้ว สี่เหลี่ยม
 เครื่องบนเป็นยอดเชิงกลอน ๓ ชั้นยกทองน้ำตะกั่ว มีกระบังยกทองน้ำตะกั่ว
 นาคชั้นละ ๔ ตัวทุกชั้น ทวยเสาดะ ๓ ตัวทั้ง ๔ เสา หลังคามุงแฝกแล้ว
 ฝาขาวทั้ง ๔ ด้าน ต้นปลายเสาประกระตาเป็นกรวยเชิงกลางหุ้ม
 ฝาขาว แทนยาว ๔ ศอกคืบ ๒ นิ้ว กว้าง ๒ ศอกคืบ ๘ นิ้ว ตกลงยาว
 ๘ ศอกคืบ ๒ นิ้ว หุ้มฝาขาวเมื่อยกทองน้ำตะกั่ว ราชวัตรทรงเครื่อง
 ประดับทองอังกฤษมุลละ ๒ แผ่น ฉัตรทอง ฉัตรนาก ฉัตรเงิน ยักมุลละ
 ๓ คันทั้ง ๔ มุม ชั้นเชิงทองขาวใต้น้ำมุลละไขสีตำรวรักษา พล้อเงิน
 ตกน้ำค้ำหนึ่งกรมช่างรักษา

หอพระเทวกรรมกว้าง ๑ ศอกจตุรัส สูง ๒ ศอก มีเหมมีบัวกลุ่ม
 พิน ๒ ชั้น ๆ ขนวงฝาขาวชั้นล่างกรุแผงทาขาว โรงพิธีท้องสนามหลวง
 และเกยกับโรงชำระที่กล่าวมานี้ พนักงานสีตำรวเป็นผู้ทำ แล้วหลวง
 อรรณเสนาอาราธนาพระชัยมาตงองค์หนึ่ง ขนศรีสยามพร เอาหม้อทอง
 หม้อเงินมาตงใต้น้ำพระพุทธรณ์ แล้วส่งหม้อการนิมนต์พระราชาคณะมา
 สวดพระพุทธรณ์ณโรงสมโภชท้องสนาม แต่ฉนวนเคียน ๔ แรม ๓ ค่ำ
 ๓๔ รูป แรม ๕ ค่ำ ๓๔ รูป แรม ๕ ค่ำ ๓๓ รูปสิริเป็น ๑๐๓ รูป

ครั้นฉนวนเคียน ๔ แรม ๕ ค่ำ ๕ ค่ำ ๒ ค่ำเวลาเช้า สมเด็จพระ
 พุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทรงปรนนิบัติพระสังข์ทุกเวลา ครั้นพระสังข์รับ
 พระราชทานฉนวนแล้วทรงถวายเครื่องไทยทาน ฟ้าสะบงองค์ละแผ่น กระจก

องค์ละใบ เวลาค่ำหมอบเกล้าอ่านคุษฎีกัลล่อมประโลม หมนบ้ำเรอภูบาล
ขยับไม้กล่อมพระยาข้างเผือกผู้ทุกเวลา

วันเสาร์ เดือน ๕ แรม ๕ ค่ำขวอกจัตวาศก เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ
สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จออกโรงสมโภชพระยาข้างเผือกผู้ พระ
ราชทาน ไต่ทองกำปากกว้างศอกเศษใส่กล้วย ๑ ใส่ช้อย ๑ เป็น ๒ ไต่
ขันเชิงกาไหลใส่น้ำใบ ๑ ให้พระยาข้างเผือกผู้รับพระราชทาน แล้วมี
พระราชโองการโปรดเกล้าฯ ตั้งนายหมกหมอบ เป็นขุนคเชนทรฉัททันต์
ตั้งนายคงควาน เป็นหมื่นหิรัญอุยรา แล้วพระราชทานแก่ขุนคเชนทร
ฉัททันต์ คือเงินตรา ๕ ชั่ง เสืออลิยา ๑ เสือกระบวนเงินผดใหม่ ๑ เสือ
มังกรสมภ ๑ เสือมังกรน้ำเงิน ๑ เสือรวแดง ๑ ผ้าถุงยกทองพันแดงเงิน ๑
ผ้าถุงยกใหม่พันเขียว ๑ ผ้าไหมแดง ๑ ผ้าไหมน้ำเงิน ๑ ผ้าไหมเกาะ ๑
ผ้าลายฉีกแก้วแขน ๑ ผ้าขุยม ๑ ผ้าขาวหนา ๑ ผ้าเช็ดพันเขียวผน ๑
ผ้ามัดวงสีต่างกน คือขาว ๒ แดง ๑ เขียว ๑ น้ำเงิน ๑ ม่วง ๑ ชมภู ๑
แพรหงอนไก่หากวงมีไต ๑ รวมเสื่อ ๕ ผ้าห่ม ๑๐ ผ้าถุง ๗ ล่วมเข็มชาย
คอกเล็กพันแดง ๑ ผ้าพันเข็มชายคอกใหญ่พันคำ ๑ ถาคหมากคนโท
ทองขาวสำรับ ๑ ขันน้ำทองขาวสำรับ ๑ กระโถนทองขาวสำรับ ๑ ไต่
สามเท้าทองเหลืองด้วยสามพร้อมสำรับ ๑ มุ้งผ้าขาว ๑ เสื่อคลาทนอน
ฟูกหมอนสำรับ ๑ พัดกำมั่วเล่ม ๑ หีบเงินใส่ผ้าใบ ๑ ขันหนึ่งเงินถมตะ
ทองสายไหมศ ๑ แหวนแมงดา ๒ วง แหวนคอกมะพร้าว ๒ วง แหวน
ศิระนรกทอง ๑ แหวนศิระนรกถมวง ๑ รวมแหวน ๖ วง รวมของ
พระราชทานทั้งสิ้น ๓๗ สิ่ง

พระราชทานหมันหรือบุษยามา คือเงินตรา ๓ ซึ่ง เสื้อแพรชนิดยา ๓
 เสื้อแพรกระบวนจีนยุคใหม่ ๓ เสื้อแพรมังกรสีชมพู ๓ ผ้าถุงยกทองพัน
 แกลงจีน ๓ ผ้าถุงเชิงขี้ม ๓ ผ้าถุงใหม่ ๓ ผ้าถุงลายเกาะ ๓ ผ้าถุงลายฉิก
 เก้าแชน ๓ ผ้าขาวหนา ๓ ผ้าใช้พันชมพู ๓ ผ้าห่มเขียว ๓ แกลง ๓ ผ้าห่ม
 มีดวงสีต่างกันม่วง ๓ ชมพู ๓ ผ้าห่มหงอนไก่ขาว ๒ น้ำเงิน ๓ ผ้าห่ม
 หงอนไก่ขาวไม่มีดวง ๓ รวมเสื้อ ๕ ผ้าถุง ๕ ผ้าห่ม ๘ ล้วนเข็มชายคอก
 เล็กพันแดง ๓ ผ้าพันเข็มชายคอกใหญ่พันดำ ๓ ชันน้ำทองขาว ๓ กระโถน
 ทองขาว ๓ ไต้สามเท้าทองเหลือง ๑ มุ้งผ้าขาว ๓ พัดคามจิว ๑ ถาด
 หมากรทองขาว ๓ โถนโตทองขาว ๓ เสื้อกล้าทนอนฟูกลมอนสำรบี ๓
 หีบเงินใส่ผ้าใบ ๓ ขันหนึ่งถมตะทองสายไหมศ ๑ แหวนเมงกา ๒ วง
 แหวนคอกมะพร้าว ๑ วง แหวนศิระมะรกทอง ๑ แหวนศิระทัยทมวง ๑
 รวมแหวน ๒ วง

ขุนศรีสงคราม เจ้ากรมพระเนยกลและหมันเกษบาล ผู้ผูกพระยาเควต
 กุญชร พระราชทานผ้าเกยอกยผ้าเชิงขี้มคนละ ๒ ผืน รัตตคนละ ๑ สาย
 วันอาทิตย์ เดือน ๔ แรม ๕ ค่ำ ขวอกจักวาศก มีพระราชโองการ
 ไปรตเกล้าฯ สั่งว่าพระราชวังเมือง หลวงอินทรคชลักษณ์ได้ ไปรับพระยา
 ช่างเลือกผู้เข้ามาแต่เมืองไพศาลีทวงเงินถึงกรุงเทพมหานครได้ โดยสทวก
 คินนมข่าเห็นใจความชอบ ให้พระราชวังเมือง เป็นที่พระยากำแพง
 รามภักดี สุริยชาติสีมพระเกษบาล เจ้ากรมช่างขวา แล้วพระราชทาน
 สมัยขี้ม ๓ สมัยกลาย ๓ ผ้าขี้ม ๓ ผ้าแกยว ๓ รัตต ๓ ผ้าขาวหนา ๓
 รวม ๒ อย่าง ให้หลวงอินทรคชลักษณ์ เป็นที่พระราชวังเมือง สุริยชาติ

สมเด็จพระศขบาลเจ้ากรมช้างซ้าย และพระราชทานสมปักเชิงบูม ๑ ผ้าบูม ๑
 ผ้าเกี้ยว ๑ รัตติกตสาย ๑ ผ้าขาวหนา ๑ รวม ๕ อย่าง แล้วพระราชทาน
 ขนหมื่นนายท้ายช้าง ซึ่งไปช่วยพระราชวังเมืองและหลวงอินทรรคชลักษณะ
 คือ ขนอินทราชาเจ้ากรมช้างประเทียบ ๑ นายท้ายช้าง ๓ คือนายทรงบาท
 ชวา ๑ นายจ้านองคชเลิศ ๑ นายชำนาญคชประจง ๑ กรมเชือก ๒
 คอหมื่นราชสิทธิกรม ๑ พนกอินแก้ว ๑ หมอเลือก หมอจำเวญจักร ๑
 หมอพิศโหนด ๑ คอขนโรควิชัย ๑ หมื่นเกลื่อนโรคนัน ๑ พันอินทรรักษา ๑
 กรมพะเนยต ๓ คอหมื่นสารวคคชรัตน ๑ พันจงกรวิน ๑ พันบำรุงคชคง ๑
 ประแดงคเสนทรักษา ๑ นายเลื่องไตรภพท้ายช้างกรมพระราชวังบวร ฯ ๑
 รวม ๑๕ คน พระราชทานเสื้อผ้าคนละสำรับ พระยาสังคโลกเขมร
 ผู้มาช่วยพระยาช้าง ได้รับพระราชทานผ้ายกใหม่ ๑ ผ้าเกี้ยว ๑
 รัตติกตสาย ๑ รวม ๓ อย่าง

ณวันจันทร์ เดือน ๔ แรม ๖ ค่ำ ยวอกจตุวาศก สมเด็จพระพุทธเจ้า
 อยู่หัว เสด็จ ฯ ณ โรงสมโภชพระยาช้างเผือกผู้ท้องสนามหน้าพระที่นั่ง
 สัทธาสวรรค์ พระโหราธิบดีถวายพระฤกษ์จะไต่ขนานช้อพระยาช้างเผือก
 ผู้ เวลาเช้า ๒ โมง ๖ บาท นายเทียรฆราช อาลักษณ์ลงอักษรเป็น
 พระยาเศวตกัญญชว บวรพาหนาด บรมราชจักรพรรดิ มงคลรัตนนาเคนทร์
 คเสนทรชาคคตทนต์ หิรัญรัศมีศรีพระนคร สันทวลักษณ์เลิศฟ้า
 ลงในที่นอนอ้อย แล้วพระหม่อมเจ้าจรรกเทวมนต์ลงในที่นอนอ้อย ครั้น
 ไต่ฤกษ์ประโคนหมองชัยแต่รสังข์กลองแขก ตโมยณเขาระวมโหรยพาทย
 พระวิเชียรปรีชา ราชบัณฑิต รัยเอาพานทองรองที่นอนอ้อยต่อพระหม่อมเจ้า

เข้าไปทุกเกล้า ๆ ถวาย สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงรับเอาที่นอนอ้อยไป
พระราชทานพระยาช้างเผือกคู่ต่อพระหัตถ์ วิเสทแต่งบายศรีแก้ว
บายศรีทอง บายศรีเงิน มาตั้งทำขวัญพระยาช้าง เมื่อทำขวัญ
ขนานชอนนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้พระยาอภัยธรรม จางวาง
พระภูษาเอาพระธรรมวงศาผู้ทำขวัญพระยาช้างทั้ง ๔ เวลา แล้วขุน
ทินบรรณาการ ขุนทานกำนัล เอาต้นไม้ทองสองต้น เงินสองต้น
สูงต้นละ ๔ ศอกมาตั้ง ครั้นเวลาบ่ายวิเสทแต่งบายศรีแก้ว บายศรี
ทอง บายศรีเงิน วันละ ๓ สำรับ คุมเทียนเครื่องสำหรับบายศรีพร้อมมาตั้ง
เข้าทูลฉลองอุทิศพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือนผู้สมทบถวายใส่เสื่อ
ครุฑขาว มานั่งรับแว่นเวียนเทียนทำขวัญพระยาช้าง แล้วให้มีการ
สมโภชเครื่องเล่น โขนโรง ๑ วันละ ๑๕ คำลึง ๓ วัน ๒ ชั่ง ๕ คำลึง
หุ่นโรง ๑ วันละ ๑๕ คำลึง ๓ วัน ๒ ชั่ง ๕ คำลึง ระคนโรง ๑ วันละ
๑๕ คำลึง ๓ วัน ๒ ชั่ง ๕ คำลึง งิ้วโรง ๑ วันละ ๕ คำลึง ๓ วัน
๑๕ คำลึง ลวดลึงกา ๒ สายลวดลึง ๒ สายรวม ๔ สาย ๓ วัน ๓ คำลึง
๒ บาท หกวันหอก ๑ หกวันต่าย ๑ หกหลังม้า ๑ รวม ๓ วัน ๓ วัน
๒ คำลึง ๑ บาท หกหลังช้าง ๑ สามวัน ๒ คำลึง ๑ บาท ค่ายขอน
คน ๑ สามวัน ๑ บาท ๒ สลึง ลอดย่วงไฟ ๑ ลอดย่วงคน ๑ รวม ๒ คน
๓ วัน ๓ บาท โขนต่ายคน ๑ สามวัน ๑ บาท ๒ สลึง บกทองมลายู
สำรับ ๑ สามวัน ๓ บาท หนึ่งคนละ ๒ โรง ๖ คน ๑ ชั่ง ๑ คำลึง รวมเงิน
๘ ชั่ง ๗ คำลึง ๒ สลึง มวย ๕ คู่ ๑ ชั่ง ๑ คำลึง ปล้ำ ๖ คู่ ๑๘ คำลึง
ตะบอง ๕ คู่ ๑๓ คำลึง กระบี่ ๔ คู่ ๘ คำลึง ๓ บาท ดึง ๒ คู่ ๖ คำลึง

คายนสองมือคี่หนึ่ง ๓ ค้าง วางวัดจริง ๓ ค้าง รวม ๔ ชั่ง ๓ บาท
รวมทั้งสิ้น ๑๓ ชั่ง ๗ ค้าง ๓ บาท ๒ สลึง ครบ ๓ วันแล้วให้สวด

พระพุทธรูปในพระราชวัง วันจันทร์ วันอังคาร วันพุธ เดือน ๔
แรม ๖ ค่ำ ๗ ค่ำ ๘ ค่ำ ๓ วัน พระยาเศวตภุชฌ์ ๑๐ รูป พระเทพภุชฌ์
๕ รูป พระอินทรอัษฎา ๕ รูป รวมพระสงฆ์ ๒๐ รูป

วันพฤหัสบดี เดือน ๔ แรม ๕ ค่ำ ขวอกจันทวาสก เวลาเช้า ๓ โมง
๓ บาท หม่อมเจ้าศรีนครราชสีมา ๓ ช้าง คือพวงศรสูง ๔ ศอกคืบ

๗ นว ผูกเครื่องหุ้มแคง นายเกรนทรพิทักษ์กับนายช่างควานประจำ ๓
พวงสูง ๔ ศอกคืบ ๘ นว ผูกเครื่องหุ้มแคง นายสิริศรแก้วกับนาย

ช่างควานประจำ ๓ ช้างกับพวงเทพรัตนสูง ๕ ศอก ๓ นว ผูกเครื่องหุ้มแคง
นายสารใหญ่ช่วยกับนายช่างควานประจำ ๓ พระอินทรอัษฎาส่ง ๔ ศอกคืบ

๘ นว ผูกเครื่องหุ้มแคง นายจำลองชวากับนายช่างควาน
ประจำ ๓ พระเทพภุชฌ์สูง ๔ ศอกคืบ ๘ นว ผูกเครื่องหุ้มแคง

ตาข่าย นายทรงยศชวากับนายยวตภุชฌ์กับนายช่างควานประจำ ๓ ช้างสายสูง
พวงสูง ๔ ศอก ๑๐ นว ผูกเครื่องหุ้มแคง นายจิตรศรลักษณกับนาย

ช่างควานประจำ ๓ รวมเป็น ๖ ช้างด้วยกัน แล้วพินถานราชหวัพน
มหาดไทยเกณฑ์เครื่องแห่พระอินทรอัษฎา สี่พัน ๒ คู่ ๔ คน ตะบอง ๒ คู่

๔ คน ถาดกกล้วยคน ๓ ถาดอ้อยคน ๓ ถาดหญ้าคน ๓ แสร้งหางม้า ๒ คู่
๔ คน รวม ๑๕ คน พระเทพภุชฌ์ สี่พัน ๒ คู่ ๔ คน ตะบอง ๒ คู่

๔ คน ถาดกกล้วยคน ๓ ถาดอ้อยคน ๓ ถาดหญ้าคน ๓ แสร้งหางม้า ๒ คู่
๔ คน รวม ๑๕ คน พระยาเศวตภุชฌ์ หน้า อัง ๕๐ คู่ ๑๐๐ คน เทวคา

๕๐ คู่ ๑๐๐ คน กลองชนะ ๔๒ คน สังข์คู่หนึ่ง ๒ คน แตรวงอน ๑๐ คู่ ๒๐ คน
 แตรฝรั่ง ๕ คู่ ๑๐ คน หลัง เครื่องสูง ๒ สำรับ ๓๒ คน เทวคา ๒๕ คู่
 ๕๐ คน ถึง ๒๕ คู่ ๕๐ คน รวม ๔๐๒ รวมทั้งสิ้น ๔๓๖ คน ตั้งกระบวนแห่
 พระยาเศวตกัญชูชรเข้าในพระราชวัง สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จมา
 คอยรับพระยาข้างอยู่ณโรง แล้วพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ๆ แล้ว
 ทรงถวายผ้าสะบงของคณะณัฏฐราชคฤหิโธ กษัตริย์ของคณะโย แล้วมีละคอนผู้หญิง
 แต่ณวันพฤหัสบดี วันศุกร์ วันเสาร์ เดือน ๔ แรม ๙ ค่ำ ๑๐ ค่ำ ๑๑ ค่ำ
 ในพระราชวังอีก ๓ วัน เวลาบ่ายวิเสทแต่งบายศรีแก้ว บายศรีทอง
 บายศรีเงิน ทิวละ ๓ สำรับ คือพระยาเศวตกัญชูชร ๓ สำรับ พระเทพ
 กัญชูชร ๓ สำรับ พระอินทรอัษรา ๓ สำรับ เขากันวันละ ๙ สำรับ ข้าง
 ลอดของธิดีพระบาทผู้ใหญ่น้อย ฝ่ายทหารพลเรือนมานั่งรับแวงเวียนเทียน
 ทำขวัญพระยาข้างทั้ง ๓ เวลา แล้วมีพระราชโองการโปรดเกล้า ฯ
 ให้ตามนายหมกหมอนนายคงควาน นายหมกหมอนนายคงควานให้การว่า
 เติมเข้าพระพุทธรูปนายหมกหมอน นายคงควาน คีตกนกับพระยานวารีราช
 หลวงเพชรเสนาว่าจะไปคล้องช้างให้โตสักหนึ่งหรือสองข้างจะเอามาขาย
 นายหมกหมอนนายคงควานจึงขมเอาช้างต่อพลาย ๒ พัง ๒ รวม ๔ ช้าง
 พลายส่ง ๕ คอก ๓ นวข้างหนึ่ง พลายส่ง ๕ คอกข้างหนึ่ง พังส่ง
 ๔ คอก ๑๐ นวข้างหนึ่ง พังส่ง ๔ คอกคย ๗ นวข้างหนึ่ง กบผู้มชอ
 ๖ คน เขากัน ๘ คน พากันไปจากบ้านเกาะกันล่องแต่ณวันอาทิตย์
 เดือน ๑๒ แรม ๕ ค่ำ ไปประมาณ ๓ วันคล้องช้างเดือนได้พลาย ๒

พัง & รวม ๖ ช้าง จึงให้ช้างต่อพลาย สูง & คือก พาเอาช้างซึ่งคล้อง
 ได้ ๖ ช้างกลับมาบ้าน แต่นายหมกหมอนนายคงความกับผู้มีชื่อ ๕ คน
 เข้ากัน ๖ คน ช้างต่อ ๓ ช้าง ไปอีก ๕ วัน เวลาค่ำหยุดนอนณเขาตะก้อ
 ปลายน้ำเมืองโพธิสัตว์ ในคืนวันนั้นนายหมกหมอนนอนหลับไป เวลาจะ
 ใกล้เคียงฝันเห็นว่าพระสงฆ์ ๓ องค์มาถามว่าเราจะไปบ้านเมื่อไร นายหมก
 หมอบอกแก่พระสงฆ์ว่าจะไปบ้านพรุ่งนี้ พระสงฆ์จึงว่าเราจะไปก็ไป
 ช้างที่คือนานจะให้ไหม นายหมกหมอบอกถามพระสงฆ์ว่าพระคุณจะให้อะไร
 คณ พระสงฆ์จึงว่าจะให้ของดี แล้วพระสงฆ์ ๓ องค์ก็กลับไป
 นายหมกหมอบอกตนชนแกลนกับผู้มีชื่อ ๕ คนว่าพระสงฆ์มาบอกว่าให้ไปทาง
 ที่คือนานจะให้ของดี เวลารุ่งเช้านายหมกหมอกับผู้มีชื่อก็กุ๊กข้าง
 ไปช้างที่คือนานตามฝัน ข้ามเนินไปเนินหนึ่งถึงตำบลป่าทองยอดพอดวัน
 นั้นฝนปลายไม้ พยช้างเดือนฝูงหนึ่งจึงพากันเข้าไปค้ำทั้ง ๓ ช้าง เห็น
 ช้างเดือนประมาณ ๑๐๐ เศษ หมอความ ๕ คนกับช้างพัง ๒ ช้างกลัว
 ไม่เข้าไป แต่นายหมกหมอนนายคงความขช้างพลายเข้าไปเห็นอลม
 ฝูงช้างเดือนโคกลั่นพากันตนเข้าป่าไป เห็นแต่ช้างพลาย พัง เล็ก
 ประมาณ ๓๓ - ๓๕ ช้างเวียนกลมก้นอย่หาไปตามช้างใหญ่ไม่ นายหมก
 หมอกับขช้างต่อรีบเข้าไปจึงเห็นช้างเผือกอยู่กลาง นายหมกหมอบอกจึงว่า
 กับนายคงความว่า กระบือขาวเรียกว่ากระบือเผือก นช้างขาวมีเรียกว่า
 เป็นช้างเผือกหรือ เราจะคล้องหรือไม่คล้อง นายคงความว่าคล้องเถิด
 นายหมกหมอกับนายคงความค้ำช้างต่อเร็วเข้าไป ช้างเผือกกับช้างเล็ก
 ก็พากันวิ่งหนีช้างต่อไป นายหมกหมอกับขช้างต่อไล่ทันช้างเผือก

ประมาณ ๔ คอก นายหมกหมอกทั้งยาศสอดหว่างเท่าหลังข้างซ้าย
 ผิดไปครึ่งหนึ่ง ประหลาดใจอยู่เคยทั้งยาศไม่ผิด นายหมกหมอกจึง
 นึกอธิษฐานว่าเศษพระบารมีพระพทธเจ้าอยู่หัวขอทั้งยาศถกข้างเผือกเถิด
 นายหมกหมอกจึงทั้งยาศอีกครั้งหนึ่งถกเท่าซ้าย ข้างเผือกวิ่งไปยาศแตก
 ประมาณ ๖ ขค ข้างเผือกไปยื่นหน้าหน้าหลังอยู่ ข้างเล็กวิ่งเข้าป่า
 ไปสิ้น นายหมกหมอกจึงโยนตามแทงตมกกับคอข้างต่อแล้ว นายหมก
 หมอกก็เรียกผู้มชอ ๔ คนกับข้างพง ๒ ข้างเข้ามา ผู้มชอเห็นในตา
 ข้างเผือกขาวเถียงกันว่าข้างตายอด นายหมกหมอกก็คิดสงสัยจึงให้
 หมอกคนหนึ่งลงจากคอข้างพงหักกิ่งไม้เข้าไปล่อดู ข้างเผือกเห็นก็ไล่
 จึงรู้ว่าตาข้างเผือกคืออยู่ พร้อมกันพิเคราะห์ก็เห็นเป็นข้างประหลาด
 ก็ผลัดกันประจำคอข้างคอตมกข้างเผือกพากลับมา ๒ วันพบนายเคียง
 ไปเก็บยา นายหมกหมอกจึงบอกให้นายเคียงรีบกลับมาบอกพระยา
 สังคโลกณเมืองไพศิตว์ แล้วนายหมกหมอกพาข้างเผือกมาหยุดอยู่
 ณบ้านเกาะกันลอง ใกล้เมืองไพศิตว์ทางคนหนึ่ง ครนรุ่งขึ้นเวลาบ่าย
 พระยาสังคโลกกับพระยาพระเขมร ไพร่มีชอ ๓๐๐ เศษ ไปถึงนายหมก
 หมอกณบ้านเกาะกันลอง ช่วยทำโรง เกณฑ์คน ๕๐๐ คนให้ล้อมวง
 รักษาข้างเผือกไว้ แล้วนมนต์พระสังฆสวตพระพทธมนต์ ทำบุญอยู่
 ประมาณ ๗ - ๘ วัน แล้วกรบข้างเผือกเข้ามาเมืองไพศิตว์ สิ้นคำ
 ให้การนายหมกหมอนายคงควานแต่เท่านั้น

แล้วมีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ สั่งว่าข้างพลายทองสูง ๕ คอก
 ๓ นิ้ว ซึ่งนายหมกหมอนายคงควานขไปคล้องได้พระยาเศวตกุญชร

กับพมทองสูง ๕ ศอก ๖ นิ้ว ซึ่งเป็นข้างต่อพระยาเศวตกัญจรมมาแต่
 เมืองโพธิสัตว์นั้น ให้ผูกโรงไว้ณกรุงเทพ ฯ แล้วพระราชทานเงินตรา
 พลายทองสูง ๕ ศอก ๓ นิ้ว ๓ ชั่ง ๓๐ ตำลึง พมทองสูง ๕ ศอก ๖ นิ้ว
 ๑ ชั่ง สองข้างเป็นเงิน ๒ ชั่ง ๓๐ ตำลึง และเชือกขาศซึ่งคล้อง
 พระยาเศวตกัญจรมมาได้นั้นให้ส่งรักษาคงของเขาไว้เป็นเชือกต้น สำหรับ
 ทำการพระราชพิธี

วันศุกร์ เดือน ๘ ขน ๑๒ ค่ำ ปีระกาเบญจศก สมเด็จพระพุทธเจ้า
 อยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน จึงมีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ
 สั่งให้มหาคุฎกษัตริย์ออกไปถึงพระอุทัยราชอาราธน์ ว่านายหมกหมอนนาย
 คงความ ย่ามพระยานราชอาราธน์ กับนายออบ นายป่น คนมีชื่อไปแทรก
 คล้องข้างหน้าตำบลทองยุดฝ่ายตะวันออกเขาตะเกียบเมืองโพธิสัตว์ นาย
 หมกหมอนนายคงความคล้องใต้พระยาข้างหนึ่ง มีพระราชโองการ
 โปรดเกล้าฯ ให้ออกมารับเข้าไปณกรุงเทพ ฯ แล้วพระราชทานเงินตรา
 เสื้อผ้าเครื่องอุปโภคบริโภค และยศถาบรรดาศักดิ์เป็นย่ามเห็นใจความชอบ
 แก่นายหมกหมอนนายคงความณกรุงเทพ ฯ แล้ว ฝ่ายพระยาพระเชมร
 หมอความผู้ไปแทรกคล้องข้างด้วยนั้น มีย่ามเห็นใจความชอบมากอยู่
 จึงให้พระยามหาอำมาตย์ พระสุริยภักดี จมื่นศักดิ์บริบาล คุณเฮาสั่งของ
 ออกมาพระราชทาน คือพระยานราชอาราธน์นายนายหมกหมอน เสื้อ
 เข็มชาย ๑ ผ้าขุยม ๑ ผ้าห่มนอนยก ๑ แพรขาวม้วง ๑ รวม ๕ อย่าง
 พระยาเพชรเสนา เจ้าของข้างต่อ เสื้อเข็มชาย ๑ ผ้าขุยม ๑ ผ้าห่มนอน
 ยก ๑ แพรขาวม้วง ๑ รวม ๕ อย่าง คนซึ่งไปคล้องแทรกด้วยนั้น

นายป็น นายหมก รวมหมอก ๒ คน นายออย นายมก รวมควาน ๒ คน
 ผ้าม่วงคนละผืน เสื้อแพรสีคนละตัว แต่ทำขลุ่ยของขลุ่ยฝ่ายตัวนี้ออกเขา
 ตะก้อทกลองพระยาข้างโคนน เป็นชาติภูมิแห่งพระยาข้างเผือกผู้อื่น
 ประเสริฐ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวโปรดพระราชทานอภัยไว้ อย่าให้
 ผู้ใดไปทำการป่าณาติชาติเขียดเขียนชีวิตสัตว์โดยปริณิณทลกว้างยาว
 โยชน์หนึ่งเป็นกำหนด เพื่อจะให้มิได้เกิดภัยแก่พระยาข้างเผือกผู้ไว้ชั่ว
 กัลป์ ให้พระอภัยราชาธิราชจกหลักศิลาเป็นเสาประโคนไปขังไว้ ให้
 เป็นเขตรแดนทั้ง ๔ ทิศ แล้วให้ประกาศข่าวร้องแก่พระยา พระ เขมร
 ไพรบ้านพลเมืองพุทไธเพชร และหัวเมืองชนแก่เมืองพุทไธเพชร ให้
 รุ่งทวักัน

สิ่งของพระราชทานชนคเชนทรฉัททันต์ คือ

พระราชวังหลวงพระราชทาน เงินตรา ๕ ชั่ง ๑๐ ตำลึง เสื้อออกตลกเงิน ๑
 เสื้อขระขวนเงินผดใหม่ ๑ เสื้อกระขวนเงินผดทอง ๑ เสื้อมังกร ๒ เสื้อรว
 แคง ๑ เสื้อแพรอลิษา ๑ รวม ๘ เสื้อ ผ้าห่มนอนขกผน ๑ ผ้าขาวคอก
 ผน ๑ ผ้าขาวบางผน ๑ ผ้าขาวหนาผน ๑ ผ้าห่มแพรสีต่างกัน ๑๐ ผน
 ผ้าเช็ดผน ๑ ผ้านุ่งขกเงินผน ๑ ผ้านุ่งขกนกรผน ๑ ผ้านุ่งขุ่ม ๒ ผน
 ผ้านุ่งเชิงขุ่มผน ๑ ผ้าใหม่ ๒ ผน ผ้าลายกลางผน ๑ ผ้าลายเกาะผน ๑
 ผ้ามกเก่าแขนผน ๑ รัตคตสาย ๑ ล้อม ๑ ผ้าพันล้อม ๑ ถาคหมากคนโท
 สำรับ ๑ ขันน้ำกระโถนสำรับ ๑ ไตร่สามเท้าถ้วยสามสำรับ ๑ มั่ง ๑
 ทนออน ๑ พกตามจิว ๑ หีบเงิน ๑ ขนเหน่งสาย ๑ แหวน ๖ วง กรมพระ
 ราชวังบวร ฯ พระราชทาน เงินตรา ๗ ตำลึง ผ้าเชิงขุ่ม ๑ เสื้อกระขวนเงิน
 ทวหนึ่ง

สิ่งของพระราชทานหมั้นหรืออัยวา คือ

พระราชวังหลวง พระราชทาน เงินตรา ๓ ชั่ง ๓๐ ตำลึง เสื้อขีตลัด ๑
 เสื้อกระบวนเงินใหม่ ๒ เสื้อกระบวนจักจันทอง ๑ เสื้อแพรอลิยา ๑ เสื้อ
 มังกร ๑ ผ้าห่มนอนบก ๒ ผืน ผ้าขาวคอกผืน ๑ ผ้าห่มขาวบางผืน ๑
 ผ้าห่มขาวหนาผืน ๑ แพรห่มสี่ต่างกัน ๘ ผืน ผ้าเช็ดผืน ๑ ผ้านุ่งยก
 จินผืน ๑ ผ้าเชิงชุม ๒ ผืน ผ้านุ่งใหม่ทางกระรอกผืน ๑ ผ้านุ่งใหม่
 เปลาผืน ๑ ผ้าลายเกาะผืน ๑ ผ้าลายกลางผืน ๑ ผ้าฉีกเก่าแขนผืน ๑
 รัตคทสาย ๑ ล่วมเข็มชาย ๑ ผ้าพันล่วมเข็มชาย ๑ ถาดหมากคนโท
 สำรับ ๑ ชั้นน้ำกระโถนสำรับ ๑ ไต้สามเท้าถ้วยชามสำรับ ๑ มุ้ง ๑
 หนอน ๑ พัดท้ามจว ๑ หีบเงินใบ ๑ บนเหน่งสาย ๑ แหวน ๖ วง

กรมพระราชวังบวร ฯ พระราชทาน เงินตรา ๕ ตำลึง ผ้าใหม่
 ผืน ๑ เสื้อแพรสีทิว ๑

